

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: B7508 Sociální práce

Studijní obor: Sociální pracovník

NÁHRADNÍ RODINNÁ PÉČE AN ALTERNATIVE FAMILY CARE

Bakalářská práce: 11-FP-KSS-3019

Autor:

VÁCLAVA JANSOVÁ

Podpis:

.....

Vedoucí práce: Doc. PaedDr. PhDr. Ilona Pešatová, Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
63	27	0	3	21	1

V Liberci dne: 5. 4. 2012

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Václava JANSOVÁ
Osobní číslo: P09000022
Studijní program: B7508 Sociální práce
Studijní obor: Sociální pracovník
Název tématu: Náhradní rodinná péče
Zadávací katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl bakalářské práce: Popsat a zmapovat problematiku dětí v náhradní rodinné péči, zejména těch, které byly svěřeny do výchovy jiných fyzických osob než rodičů.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Metody: Dotazník, obsahová analýza dokumentů.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

ARCHEROVÁ, Caroline. Dítě v náhradní rodině. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4.

GABRIEL, Zbyněk, NOVÁK, Tomáš. Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-1788-3.

MATĚJČEK, Zdeněk. Náhradní rodinná péče. 1 vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Zdeněk. Výbor z díla. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1056-6.

MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. Nevlastní rodiče a nevlastní děti. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999. ISBN 80-7169-897-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. Psychopatologie pro pomáhající profese. 3. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PaedDr. PhDr. Ilona Pešatová, Ph.D.
Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce:

1. dubna 2011

Termín odevzdání bakalářské práce:

27. dubna 2012

doc. RNDr. Miroslav Buzina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PaedDr. PhDr. Ilona Pešatová, Ph.D.
vedoucí katedry

dne 22.04.2011

Čestné prohlášení

Název práce: Náhradní rodinná péče

Jméno a příjmení autora: Václava Jansová

Osobní číslo: P09000022

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložila elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 5. 4. 2012

Václava Jansová

Poděkování

Děkuji vedoucí práce paní doc. PaedDr. PhDr. Iloně Pešatové, Ph.D za odborné vedení při zpracování závěrečné bakalářské práce.

Dále bych za poskytnutí podkladů, cenné rady a odborné konzultace, chtěla poděkovat kolegyním z oddělení sociálně-právní ochrany dětí Magistrátu města Liberec.

Anotace

Cílem bakalářské práce bylo popsat a zmapovat problematiku dětí v náhradní rodinné péči, zejména těch, které byly svěřeny do výchovy jiných fyzických osob než rodičů dle § 45 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. V teoretické části jsme se zabývali jednotlivými formami náhradní rodinné péče. Předmětem zkoumání v praktické části bakalářské práce byly okolnosti výchovy jiných fyzických osob než rodičů. Praktickou část tvořil průzkum na ověření stanovených předpokladů, pro které byly použity dokumenty vedené na oddělení sociálně-právní ochrany dětí Magistrátu města Liberec. Jako respondenti pro práci byly zvoleny děti v péči jiných fyzických osob než rodičů vedených v územním obvodu Magistrátu města Liberec k 31. 12. 2011. Velikost výzkumného celku byla 92 respondentů.

Klíčová slova: náhradní rodinná péče, náhradní výchovná péče, rodina, dysfunkční rodina, identita

Abstrakt

The objective of this bachelor thesis is to describe and map the situation of children in foster care, particularly of those entrusted to the care of other natural persons than their parents, under article 45 of Act No. 94/1963 Coll., on Family, in expression of all amendments. In the theoretical part of this thesis, we studied various forms of foster care. In the practical part of the thesis, we focused on details of situations when children are brought up by other individuals than their parents. Another component of the practical part was a survey studying validation of set assumptions, for this study we used documents kept at the department of social and legal protection of children at the Town Council of the city of Liberec. We selected respondents to work with among children in care of other individuals than their parents, who were registered in the territorial jurisdiction of the City of Liberec, as of 31 December 2011. The research group contained 92 respondents.

Keywords: foster family care, upbringing in a foster family, dysfunctional family, identity

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 Základní terminologie a formy náhradní rodinné péče	11
1.1 Svěření dětí do péče jiné osoby než rodičů	12
1.2 Osvojení	13
1.3 Pěstounská péče a její charakteristika	15
1.4 Pěstounská péče na přechodnou dobu	18
1.5 Poručenství	20
1.6 Opatrovnictví	20
2 Zprostředkování náhradní rodinné péče	21
2.1 Zprostředkování osvojení a pěstounské péče obecním úřadem	21
2.2 Zprostředkování osvojení a pěstounské péče krajským úřadem ...	22
3 Děti umisťované do náhradní rodinné péče	24
3.1 Potřeba pozitivní identity	26
PRAKTICKÁ ČÁST	29
4 Cíl bakalářské práce	29
4.1 Stanovení předpokladů bakalářské práce	29
4.2 Použité metody	30
4.3 Charakteristika zkoumaného vzorku	30
5 Zpracování výsledků a jejich interpretace	31
5.1 Interpretace obsahové analýzy spisové dokumentace	31
5.2 Interpretace studovaných rejstříků	33
5.3 Vyhodnocení dotazníku	35
6 Vyhodnocení předpokladů	57
ZÁVĚR	59
NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ	60
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	62
PŘÍLOHA	64

ÚVOD

Tématem náhradní rodinné péče se do současné doby zabývalo již nespočet odborníků, ale i pro média je tato problematika velmi přitažlivá, neboť poutá pozornost velké části veřejnosti. Velmi výraznou úlohu zde sehrává i mnohdy uměle vytvořený mediální obraz, který je výsledkem komercializace médií.

Bakalářská práce se zabývá problematikou náhradní rodinné péče a problémů s tím spojených. Budeme hledat možné způsoby pomoci dítěti, které se z nejrůznějších důvodů ocitlo bez jakékoliv péče, domova, zázemí, bezpečí a jistoty. Již odedávna docházelo k přijímání opuštěných dětí náhradní rodinou, děti byly svými novými rodiči vyvoleny. V současné době platí opak, neboť pro opuštěné děti jsou vybírání náhradní rodiče. Těmto ohroženým dětem je snaha zajistit život v prostředí, které se co nejvíce podobá vlastní rodině. Ať už se jedná o rodinu osvojitelskou nebo pěstounskou. Tato cesta není však jednoduchá, má svá pravidla. Nejprve dochází k prověřování a posuzování budoucích osvojitelů či pěstounů. Konkrétnímu ohroženému dítěti se vybírá nejvhodnější rodina. Vždy platí, že před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí, či péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, neboť náhradní rodinná péče má přednost před ústavní výchovou.

V teoretické části byly popsány jednotlivé formy náhradní péče. V praktické části jsme se zabývali problematikou dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů, neboť je této formě náhradní rodinné péči veřejností věnovaná malá pozornost. Mnohdy nejsou známy ani rozdíly mezi pěstounskou péčí a péčí jiných fyzických osob než rodičů. V bakalářské práci byli zvoleni respondenti, a to děti svěřené do péče jiných fyzických osob než rodičů v územním obvodu Magistrátu města Liberec. Předpokládaná velikost výzkumného celku byla 92 respondentů. Předmětem zkoumání bakalářské práce v praktické části byly okolnosti výchovy jiných fyzických osob než rodičů. Tuto část tvoří průzkum na ověření předpokladů.

Vlastní průzkum byl prováděn obsahovou analýzou dokumentů, kdy byly prostudovány spisové dokumentace a rejstříky vedené na Magistrátu města Liberec. Byly zjišťovány, jaké jsou nejčastější důvody, které vedou k umístění dětí do výchovy jiných fyzických osob než rodičů, v kolika případech se tyto děti vrací zpět ke svým rodičům a kolik jich končí v ústavní výchově. Byl sledován vývoj této

formy náhradní rodinné péče v obvodu Magistrátu města Liberec, oddělení sociálně-právní ochrany dětí, od roku 2003 do roku 2011. Vzhledem k tomu, že od 1. 8. 1998 má podle § 46 odst. 3 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, náhradní rodinná péče přednost před ústavní výchovou, byl porovnán její vývoj s počtem dětí umístěných do ústavu. Následně byl průzkum prováděn dotazníkovou metodou a zjištěná data byla vyhodnocena a výsledky prezentovány jak pomocí grafického znázornění, tak samotným zhodnocením v závěrečné části bakalářské práce.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Základní terminologie a formy náhradní rodinné péče

Náhradní výchovná péče

Tímto termínem se v České republice rozumí všechny formy náhradní rodiny u dětí, které se ocitly bez vlastní funkční rodiny. Jedná se o kojenecké ústavy, dětské domovy, diagnostické ústavy, výchovné ústavy, pěstounské rodiny, pěstounskou péči na přechodnou dobu, osvojitelské rodiny, péči jiných fyzických osob než rodičů, poručenství. Dělí se tedy na ústavní a rodinnou (Matoušek, 2003, s. 115).

Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinná péče je institut sociálně-právní ochrany dětí určený těm dětem, které nemohou vyrůstat v péči vlastních biologických rodičů. Účelem náhradní rodinné péče je těmto dětem poskytnout péči co nejvíce podobnou rodinné, a to přechodně či dlouhodobě. Pokud je to možné, je snaha zachovat vazby dítěte s biologickou rodinou (Motejl a kol., 2007, s. 82).

Rodina

Rodina plní celou řadu biologických, ekonomických, psychologických, sociálních funkcí, poskytuje potřebné zázemí, uspokojuje potřeby všech jejích členů. V rodině se vytvářejí rozmanité vztahy, pro které je charakteristické určité chování a styl komunikace. Součástí identity se stávají určité role, které má jedinec v rodině. Chování jejích členů je ovlivněno hodnotovým systémem. Jestliže je rodina dysfunkční, zůstanou některé důležité potřeby neuspokojeny. Následně se rodina stává zdrojem zátěže. V důsledku narušených rodinných funkcí může dojít k deformování vývoje dítěte negativními vlivy (Vágnerová, 2004, s. 589).

Dysfunkční rodina

Vágnerová uvádí, že všichni lidé nemají předpoklady k plnění rodičovské role. Riziko špatného zacházení s dítětem se zvyšuje některými vlastnostmi rodičů. Je předpoklad, že tyto vlastnosti snižují pravděpodobnost přijatelného chování

obecně. Dochází k nedostatkům v sociální orientaci, k rizikovému chování, které se může projevovat nízkým sebeovládáním a nedostatečnou kontrolou. Mohou vznikat problémy v mezilidských vztazích. Dalším negativním vlivem je špatná zkušenost z vlastního dětství, neboť lidé, s nimiž bylo v dětství zacházeno nepřiměřeně, mají sklon chovat se podobně. Zdrojem zátěže a příčinou vzniku psychických problémů se může stát právě rodina (Vágnerová, 2004, s. 592).

Přehled jednotlivých forem náhradní rodinné péče

V této části se budeme zabývat specifiky náhradní rodinné péče a institutů k ochraně zájmů a zastupování dítěte. Naš právní řád zná instituty náhradní péče, mezi které patří svěření do péče jiné fyzické osoby než rodiče, osvojení, pěstounská péče, pěstounská péče na přechodnou dobu, poručenství s péčí, poručenství bez péče, opatrovník.

1.1 Svěření dětí do péče jiné osoby než rodičů

Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče upravuje § 45 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů. Soud může svěřit dítě do péče jiné fyzické osoby než rodičů, vyžaduje-li to zájem dítěte, a pokud tato osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a rovněž se svěřením dítěte souhlasí. Soud dává při výběru vhodné osoby většinou přednost příbuznému dítěte. Dále je možno dítě svěřit i do společné výchovy manželů. V případě, že jeden z manželů zemře, zůstává dítě ve výchově druhého manžela. Jestliže se manželé rozvedou, rozhodne soud o další výchově, než je ale rozhodnuto, trvá společná výchova. Když se rozhoduje o svěření dítěte do péče jednoho manžela, je zapotřebí souhlasu druhého manžela. V této souvislosti soud při rozhodování o svěření dítěte do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče vymezí rozsah jejich práv a povinností vůči dítěti (Holub, Novotná, 2002, s. 97–101).

Tato forma náhradní rodinné péče je málo publikována, často i opomíjena, přestože je mnoho dětí, které jsou svěřeny do péče jiné fyzické osoby než rodičů. Převážná část dětí se nachází v péči prarodičů. Péče jiných fyzických osob než rodičů je finančně problematická, neboť těmto osobám za péči o děti náleží výživné od rodičů těchto nezletilých dětí, které je stanovováno rozhodnutím soudu. Setkáváme se s velkými finančními rozdíly, kdy pěstounská péče je státem finančně

zajišťována ve slušné míře, a na druhé straně péče jiné fyzické osoby než rodičů není odměňována žádnou finanční částkou, těmto osobám náleží pouze výživná od rodičů, kteří jsou většinou bez příjmů a zmíněné výživné neplatí. Z našeho pohledu je velká pozornost veřejnosti a odborných publikací věnována pěstounským rodinám, tato forma náhradní rodinné péče je opomíjena.

Péče jiné fyzické osoby než rodičů většinou vzniká přímo v terénu, kdy ze závažných důvodů nemůže být péče o děti zajišťována rodiči. Většinou se jedná o prarodiče, kteří mají ze zákona o rodině k vnoučatům vyživovací povinnost, případně další příbuzní, sousedé, přátelé. S odstupem času může být tato péče soudně na návrh změněna na pěstounskou péči. V tomto řízení soud zjišťuje, zda se tato péče osvědčila a zda jsou splněny podmínky pro pěstounskou péči. Z uvedených důvodů se v této práci zaměříme právě na péči o děti zajišťovanou jinými fyzickými osobami než rodiči, neboť zde pocítujeme určitou nespravedlnost. Sociální pracovník má významnou úlohu v systému náhradní rodinné péče, neboť zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, upravuje povinnost obecního úřadu s rozšířenou působností, aby sledoval vývoj dětí, které byly svěřeny do péče jiné fyzické osoby než rodičů. Zaměstnanci tohoto úřadu musí navštěvovat rodinu, ve které dítě žije, nejméně jednou za tři měsíce v období prvních šesti měsíců, poté podle potřeby, nejméně však jednou za šest měsíců (Rodinné právo, 2010, s. 31).

1.2 Osvojení

Osvojení je v našem státě nejčastěji realizovanou formou náhradní rodinné péče a je nejvyšší možnou formou náhradní rodinné péče. Osvojení upravuje zákon o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Osvojením získávají osvojitelé stejná práva, jaká mají ke svým dětem biologičtí rodiče, mezi osvojitelem a osvojencem vzniká vztah jako mezi rodičem a dítětem. Dále nastává příbuzenský poměr k ostatním členům rodiny. Osvojitelé získávají plnou rodičovskou zodpovědnost. Vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a biologickou rodinou zanikají. Na základě pravomocného rozhodnutí soudu o osvojení jsou do rodného listu dítěte zapsáni osvojitelé. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů rozlišuje dvě formy osvojení, a to osvojení prosté neboli

zrušitelné, někdy uváděné jako osvojení I. stupně. Dále je to osvojení nezrušitelné, někdy označované jako osvojení II. stupně (Holub, Nová, 2002, s. 152–184).

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů upravuje rozhodování obecního úřadu obce s rozšířenou působností o svěření dítěte do péče budoucích osvojitelů, a to jestliže je dítě v ústavu nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc z rozhodnutí soudu nebo na základě žádosti rodičů. Obecní úřad s rozšířenou působností do 15 dnů od rozhodnutí o svěření dítěte informuje příslušný soud (Rodinné právo, 2002, s. 31).

Osvojení zrušitelné

Osvojení zrušitelné lze na návrh osvojitele nebo osvojence zrušit a to z důležitých důvodů. Jestliže je osvojení zrušeno, opět vznikají stejná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou. Vrací se i dřívější příjmení dítěte. Do poloviny roku 2006 se osvojitelé nezapisovali do rodného listu dítěte jako jeho rodiče (Rodinné právo, 2010, s. 13–15).

Osvojení nezrušitelné

Podle zákona o rodině lze nezrušitelně osvojit pouze dítě starší jednoho roku. Osvojit nezrušitelně lze učinit i dodatečně, než osvojenec dosáhne zletilosti.

U obou forem osvojení získává dítě příjmení osvojitelů. Osvojit lze pouze dítě, které je právně volné. To znamená, že rodiče dali souhlas předem bez vztahu k určitým osvojitelům. Tento souhlas může být dán rodičem nejdříve šest týdnů po narození dítěte, a to písemně před soudem nebo před příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Zmíněný souhlas lze vzít zpátky do doby, než je dítě umístěno na základě rozhodnutí do péče budoucích osvojitelů (Rodinné právo, 2010, s. 13–15).

V praxi je situace taková, že matka, která se rozhodne dát souhlas k osvojení, tuto skutečnost nahlásí v porodnici. Následně matku navštíví ještě v porodnici příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí. S matkou je sepsán předběžný souhlas s osvojením, kdy je matce poskytnuto poradenství a je poučena o tom, že se musí dostavit šest týdnů po porodu na soud nebo na oddělení sociálně-právní ochrany dětí a tam podepsat souhlas s osvojením.

Podle § 68 zákona č. 94/1963, o rodině, ve znění pozdějších předpisů, není zapotřebí souhlasu rodičů, pokud po dobu nejméně šesti měsíců soustavně neprojevovali opravdový zájem o dítě, dítě pravidelně nenavštěvovali, neplatili výživné či od narození dítěte nejevili nejméně po dobu dvou měsíců o dítě žádný zájem.

Souhlasu Úřadu pro mezinárodně-právní ochranu dětí je zapotřebí, jestliže má dojít k osvojení dítěte do ciziny. Jestliže se pro dítě nedaří najít náhradní rodina, je osvojení dítěte do ciziny možným řešením.

Dále zákon o rodině upravuje, že než dojde k řízení o osvojení před soudem, musí být dítě nejméně po dobu tří měsíců v péči budoucích osvojitelů s tím, že veškeré finanční náklady nesou budoucí osvojitelé. O svěření dítěte do péče budoucích osvojitelů rozhoduje orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Při rozhodování o osvojení je soud povinen zjišťovat motivaci k osvojení, vyžaduje si lékařské zprávy osvojitelů i osvojence, konstatují se opisy z rejstříků trestů. Soud je též povinen zjišťovat stanovisko orgánu sociálně-právní ochrany dětí (Rodinné právo, 2010, s. 14).

1.3 Pěstounská péče a její charakteristika

Pěstounskou péči upravuje § 45a zákona č. 93/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů. Jedná se o náhradní rodinnou péči, která je řízena a kontrolována státem, zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se dítěte ujali. Dítě může soud svěřit do pěstounské péče fyzické osobě nebo do společné pěstounské péče manželů. O dítě je pěstoun povinen osobně pečovat. Pěstoun nemá vyživovací povinnost k dítěti, má právo zastupovat dítě a spravovat jeho záležitosti pouze v běžných věcech. U mimořádných záležitostí musí pěstoun žádat o souhlas zákonného zástupce dítěte, případně soud. Na druhé straně je dítě povinno pomáhat v domácnosti pěstouna, jestliže má již vlastní příjem a žije s ním ve společné domácnosti, má přispívat i na úhradu společných potřeb rodiny. Pěstounská péče vzniká na základě rozhodnutí soudu a jedině soud může zrušit pěstounskou péči, a to z důležitých důvodů. Soud než rozhodne o svěření dítěte do pěstounské péče, je povinen vyžádat si vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí o tom, zda ten, kdo se má stát pěstounem, je osobou vhodnou pro výkon této péče (Holub, Nová, 2002, s. 101–102).

Gabriel a Novák uvádějí, že pěstounská péče zaujímá druhé místo v náhradní rodinné péči. Odůvodňují to počtem dětí, neboť z tohoto hlediska obecně platí, že poměr mezi osvojením a pěstounskou péčí je 2 : 1. Pěstounská péče je řešením pro děti, které z různých důvodů nemohou vyrůstat v biologické rodině, ocitnou se v ústavní výchově. Jejich rodiče však o dítě projevují zájem, s osvojením nesouhlasí (Gabriel, Novák, 2006, s. 46–47).

V době minulé byly do pěstounské péče svěřovány děti, u kterých byla splněna podmínka, že se rodiče o dítě nestarají dlouhodobě. V současné době platí, že do pěstounské péče jsou svěřovány děti, jejichž výchova u rodičů není zajištěna dlouhodobě, ale i krátkodobě. Do pěstounské péče jsou svěřovány děti s ústavní výchovou a dále děti přímo z terénu. V některých případech se stává, že se péče jiných fyzických osob než rodičů mění v pěstounskou péči.

O klasické pěstounské péči mluvíme v případech, kdy jsou do této péče svěřeny děti s ústavní výchovou. Od této formy je v praxi oddělována forma náhradní rodinné péče, která je realizovaná příbuznými dítěte, říká se jí příbuzenská pěstounská péče. Ta je zajišťována především prarodiči, dále je zabezpečována tetami, strýci, sourozenci či dalšími příbuznými (Gabriel, Novák, 2008, s. 48).

Matějček uvádí, že nebezpečí v péči prarodičů je v přemíře lásky a shovívavosti. Pěstouni babičky a dědečkové bývají méně ochotni vyhledávat pro svěřené děti odbornou pomoc, jsou méně připraveni přijmout poučení a zkušenosti druhých. Přispívá k tomu i jejich v průměru vyšší věk (Matějček, 1999, s. 41–42).

Dále rozlišujeme individuální pěstounskou péči, která probíhá v běžném rodinném prostředí, a skupinovou, která je realizována v zařízeních pro výkon pěstounské péče nebo v SOS dětských vesničkách. Maminky z SOS vesniček jsou také pěstounky, procházejí rovněž standardním psychologickým vyšetřením žadatelů o zprostředkování náhradní rodinné péče na příslušném krajském úřadě, kdy může být v rozhodnutí doporučeno, kolik dětí je vhodné žadatelce současně svěřit (Gabriel, Novák, 2008, s. 51).

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí upravuje rozhodování obecního úřadu obce s rozšířenou působností o svěřením dítěte do péče fyzické osoby, která se chce stát pěstounem, a to jestliže je dítě v ústavu nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc na základě rozhodnutí soudu či se souhlasem rodičů. Obecní úřad

obce s rozšířenou působností o tomto rozhodnutí informuje do 15 dnů od vydání rozhodnutí příslušný soud (Rodinné právo, 2010, s. 31).

Budoucím pěstounům, kteří mají v předpěstounské péči dítě, náleží dávky jako v případě pěstounské péče. Do tří měsíců od svěřením dítěte do předpěstounské péče musí budoucí pěstoun podat návrh na zahájení řízení o svěřením dítěte do pěstounské péče, jinak rozhodnutí pozbývá platnost (Motejl a kol., 2007, s. 84).

Dávky pěstounské péče

Soud podle zákona o rodině ukládá rodičům dítěte, které je svěřeno do pěstounské péče, povinnost poskytovat výživné dítěti. Toto výživné je rodič povinen poukazovat příslušnému orgánu, který vyplácí pěstounovi či zletilému dítěti příspěvek na úhradu potřeb dítěte (Holub, Nová, 2002, s. 102).

Dávky pěstounské péče upravuje zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Tyto dávky se dělí na odměnu pěstouna, příspěvek na úhradu potřeb dítěte, příspěvek při převzetí dítěte a příspěvek na zakoupení motorového vozidla (Rodinné právo, 2010, s. 22–23).

Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte se stanovuje podle toho, jde-li o dítě dlouhodobě nemocné, dlouhodobě zdravotně postižené, dlouhodobě těžce zdravotně postižené. Příspěvek na úhradu potřeb dítěte se zachovává i po dosažení zletilosti dítěte, jestliže studuje, nejdéle však do 26. roku jeho věku. Jestliže však dítěti náleží důchod z důchodového pojištění, náleží dítěti příspěvek na úhradu potřeb dítěte jedině, když je větší, jeho výše je rozdíl mezi částkou důchodu a tímto příspěvkem.

Odměna pěstouna je vyplácena osobě, která má svěřeno dítě do pěstounské péče, a to do zletilosti dítěte a i po dobu, po kterou má svěřené dítě do pěstounské péče nárok na příspěvek na úhradu potřeb dítěte.

Na příspěvek při převzetí dítěte má nárok pěstoun, který převzal dítě do pěstounské péče. Výše tohoto příspěvku je vyplácena jednorázově, a to do 6 let věku dítěte ve výši 8 000,- Kč, od 6 let do 15 let ve výši 9 000,- Kč a od 15 let do 18 let ve výši 10 000,- Kč.

Pěstoun, který má v pěstounské péči nejméně čtyři děti, má nárok na příspěvek na zakoupení motorového vozidla, pokud zakoupil osobní motorové vozidlo či zajistil nezbytnou celkovou opravu osobního motorového vozidla. Toto vozidlo nesmí používat pro výdělečnou činnost. Výše tohoto příspěvku činí 70 % pořizovací ceny osobního motorového vozidla nebo výdajů opravy, je omezena částkou 100 000,- Kč (Rodinné právo, 2010, s. 22–24).

Gabriel, Novák uvádějí, že dávky pěstounské péče mohou ve vyjíměčných případech vést k motivaci o pěstounství. Jestliže se při rozhodování o zařazení do evidence vhodných žadatelů o pěstounskou péči zjistí tato dominující motivace žadatelů k pěstounství, je to důvod tyto žadatele nedoporučit (Gabriel, Novák, 2008, s. 47).

Podobný záměr je ve snaze převzít do své péče větší počet dětí. Od 1. 6. 2005 novela zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, umožňuje pěstounům, kteří pečují o tři a více dětí nebo o dítě dlouhodobě těžce zdravotně postižené, odměnu pěstouna ve zvláštních případech. To znamená, že stát těmto lidem platí sociální a zdravotní pojištění. Pro mnohé pěstouny to představuje určitou jistotu zabezpečeného stáří.

Setkáváme se s případy, kdy se pěstouni snaží o svěření alespoň tří dětí za každou cenu. Neberou přitom ohled na vlastní rodičovskou kapacitu, potřeby, zájmy a ani názor ostatních členů rodiny, ať se jedná o vlastní děti či dříve přijaté.

Jiní se chtějí doslova „rozdat“, neuvědomují si, jak může nekontrolované rozšiřování počtu dětí v rodině ovlivnit kvalitu jejich péče. Nyní se udává jako nejvyšší doporučený počet šest dětí v jedné rodině. Psycholog pro náhradní rodinnou péči by neměl doporučit rodině s osmi dětmi její doplnění (Gabriel, Novák 2008, s. 48).

1.4 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Soud může podle zákona o rodině na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí svěřit dítě do pěstounské péče na přechodnou dobu, a to osobám, které jsou zařazeny do evidence osob vhodných k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu:

- po kterou nemohou rodiče ze závažných důvodů dítě vychovávat, například výkon trestu odnětí svobody, zdravotní důvody
- po jejímž uplynutí lze podle § 68a zákona č 94/1963 Sb., o rodině dát souhlas s osvojením
- do pravomocného rozhodnutí soudu o tom, že tu není třeba souhlasu rodičů k osvojení (Rodinné právo, 2010, s. 10–11).

Tento typ pěstounské péče je určen například dětem, které mají vlastní biologickou rodinu či alespoň jednoho z rodičů. Tento rodič se nemůže z vážných důvodů po určitou dobu o dítě plnohodnotně starat. Dále se může jednat o děti mladých, nezralých matek, které zatím nejsou schopné plnit svou rodičovskou roli. Také děti matek, které jsou drogově závislé a potřebují čas na doléčení, nebo děti žijící v rodině dlouhodobě nefunkční či jeden nebo oba rodiče jsou ve výkonu trestu. Dalším příkladem je dítě, které onemocní závažnou nemocí, kdy rodina dočasně nezvládá tuto péči. Rovněž se může jednat o děti vrácené z náhradní rodinné péče nebo děti s poruchou chování (Gabriel, Novák, s. 54–59, 2008).

Dále se autoři Gabriel a Novák podrobně zabývají problematičností pěstounské péče na přechodnou dobu. Domnívají se, že především u dětí, které jsou vráceny z neúspěšné formy náhradní rodinné péče a následně umístěny, do přechodné pěstounské péče, může u většiny z nich posilovat frustraci z nestálosti rodinného prostředí, pocity méněcennosti a viny, že v nové rodině znovu neuspěly a musí měnit opět výchovné prostředí. Problém je především u mladších dětí, kterým budeme obtížně vysvětlovat, že si je přechodní pěstouni již brali s tím, že u nich budou pouze na přechodnou dobu. Tyto děti se mohou snažit neselhat a nyní v nové rodině obstát, jejich snažení se však míjí s očekáváním (Gabriel, Novák, s. 58, 2003).

V terénu se setkáváme s dětmi, které po návratu z neúspěšné náhradní rodinné péče potřebují určitý čas, aby odmítnutí zpracovaly. Některé děti raději zvolí prostředí ústavního zařízení, neboť mají strach z dalšího zklamání.

Veřejný ochránce práv se ve stanoviscích věnuje pěstounské péči na přechodnou dobu, kdy popisuje tuto možnost umístění dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu, s tím že náhradní rodina spolupracuje s oddělením sociálně-právní ochrany

dětí (Motejl a kol., 2007). V praxi je však situace taková, že v ČR je pěstounů na přechodnou dobu velmi málo, v Libereckém kraji nejsou evidováni žadatelé o pěstounskou péči na přechodnou dobu. Pro tuto formu náhradní rodinné péče nejsou zatím vytvořeny podmínky.

1.5 Poručenství

Podle zákona o rodině soud ustanoví dítěti poručníka, jestliže rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, byl pozastaven výkon jejich rodičovské zodpovědnosti či nemají způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu.

Jestliže poručník o dítě osobně pečuje, náleží jemu i dítěti nárok na hmotné zabezpečení jako má pěstoun. Soud ustanoví poručníkem především toho, koho doporučili rodiče, jestliže to není v rozporu se zájmy dítěte. V případech, kde není nikdo takový doporučen, ustanoví soud poručníkem někoho z příbuzných či osob blízkých dítěti, případně jinou fyzickou osobu. Nezletilému dítěti mohou být ustanoveni i manželé. Soud ustanoví poručníkem orgán sociálně-právní ochrany dětí a to v případech, kdy nemůže být dítěti ustanovena fyzická osoba. Nežli je dítěti ustanoven poručník, neodkladné úkony v zájmu dítěte činí orgán sociálně-právní ochrany dětí. Povinností poručníka je podávat soudu zprávy o osobě poručenice a účty ze zprávy jeho jmění. Jestliže nepřesahují výnosy jmění náklady na výchovu a výživu poručenice, může soud zprostit poručníka povinností podávat podrobné vyúčtování. Všechna rozhodnutí poručníka týkající se podstatné věci dítěte vyžadují schválení soudu (Rodinné právo, 2010, s. 15).

1.6 Opatrovnictví

Nejedná se o institut náhradní rodinné péče. Soud podle zákona o rodině ustanovuje dítěti opatrovníka v případech střetu zájmů zákonných zástupců dítěte nebo mezi dětmi týchž rodičů navzájem, dále v případech ohrožení majetkových zájmů dítěte, omezení rodičovské zodpovědnosti, řízení o osvojení a také, kdy je to v zájmu dítěte z jiných důvodů. Soud vymezí rozsah práv a povinností opatrovníka, pro který byl ustanoven. Opatrovníkem může ustanovit i orgán sociálně-právní ochrany dětí (Rodinné právo, 2010, s. 15).

Hostitelská péče

Hostitelská péče je další formou pomoci dětem žijícím v ústavní péči. Jestliže nemůže být dítě osvojeno, nejsou vhodné pěstouni či z jiných důvodů není pěstounská péče vhodná, zůstává zpravidla dítě v ústavním zařízení několik let. V těchto případech je možná hostitelská péče.

Nejedná se však o institut náhradní rodinné péče. Hostitelská péče není upravena zákonem o rodině, nezná ji ani zákon o sociálně-právní ochraně dětí. O umožnění návštěv dítěte u zájemců o hostitelskou péči rozhoduje ředitel příslušného ústavního zařízení a to po předchozím písemném souhlasu obecního úřadu obce s rozšířenou působností. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí § 30 upravuje pobyt dítěte mimo domov. Při vydávání tohoto souhlasu může obecní úřad obce s rozšířenou působností požádat krajský úřad o odborné posouzení. Dále si může vyžádat výpis z evidence rejstříků trestů. Dítě má pak možnost trávit v hostitelské péči vybrané víkendy, prázdniny (Rodinné právo, 2010, s. 40).

Ochránce veřejných práv upozorňuje na to, že hostitelská péče je vhodná zejména u dětí školního věku, neboť tyto děti již dokážou pochopit, že se bude jednat pouze o krátkodobé pobyty. Tuto skutečnost si musí rovněž uvědomit rodiny, které tuto pomoc nabízejí (Motejl a kolektiv, 2007, s. 86).

.

2 Zprostředkování náhradní rodinné péče

Zprostředkování osvojení a pěstounské péče upravuje zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Obecní úřad s rozšířenou působností vyhledává děti vhodné k osvojení nebo ke svěřeni do pěstounské péče a vede jejich dokumentaci. Po shromáždění potřebných údajů zasílá kopii dokumentace příslušnému krajskému úřadu. Dále vyhledává osoby vhodné stát se osvojiteli či pěstouny. Vede dokumentaci o dítěti, které je vhodné do osvojení či ke svěřeni do pěstounské péče.

2.1 Zprostředkování osvojení a pěstounské péče obecním úřadem

Žadatelé si musí nejprve podat žádost o zprostředkování náhradní rodinné péče na příslušném obecním úřadě s rozšířenou působností. Zde se jim věnuje sociální

pracovnice pro náhradní rodinnou péči, která je doprovází celým procesem zprostředkování náhradní rodinné péče. Sociální pracovníce žadatelům poskytne poradenství, předá jim potřebné formuláře a dále je seznámí se vším, co je potřeba s žádostí dodat. Jedná se o doklad občanství nebo povolení k trvalému či dlouhodobému pobytu, opis z evidence rejstříků trestů vyžádaný obecním úřadem obce s rozšířenou působností, zprávu o zdravotním stavu, potvrzení o příjmu od zaměstnavatele, případně i jeho posudek, fotografie žadatelů. Sociální pracovníce zpracuje zprávu o sociálních poměrech, žadatele navštíví v jejich domácnosti a zhodnotí jejich předpoklady pro náhradní rodinnou péči. Dále žadatelé podepisují souhlas s účastí na přípravě fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny. Po shromáždění všech dokumentů je spisová dokumentace sociálním pracovníkem předána k dalšímu řízení příslušného krajského úřadu (Rodinné právo, 2010, s. 32–33).

2.2 Zprostředkování osvojení a pěstounské péče krajským úřadem

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí upravuje evidenci dětí vhodných pro náhradní rodinnou péči vedenou krajským úřadem. Krajský úřad dále provádí posouzení zdravotního stavu žadatelů posudkovým lékařem a zajišťuje absolvování přípravy k přijetí dítěte do rodiny. Poté se žadatelé účastní psychologického vyšetření. Jestliže žadatelé úspěšně projdou odborným posouzením, obdrží správní rozhodnutí o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se osvojiteli či o zařazení do evidence žadatelů vhodných stát se pěstouny nebo o zařazení do obou těchto evidencí (Rodinné právo, 2010, s. 33–34).

Psychologické vyšetření žadatelů pomáhá vyloučit nevhodné osoby, větší informovanost usnadňuje pochopení dítěte při jeho přijetí. Předpokladem pro zdárný vývoj náhradní rodiny je vhodný výběr žadatelů a dětí (Koluchová, 1992, s. 110).

Matějček upozorňuje, že jakákoliv forma náhradní rodinné péče je tu z těch důvodů, aby pomohla dítěti. Teprve poté, a to s velkým odstupem, nastupuje pomoc novým rodičům (Matějček, 2000, s. 81).

Osvojitelé jsou velmi pečlivě vybíráni, za nejobtížnější záležitost v rámci psychologického vyšetření je považována prognóza manželství, neboť vývoj k rozvodu prostě zcela nelze vyloučit. A právě rozvod adoptivních rodičů

je považován za prohru, neboť dítě, které již mělo komplikovaný život, by nemělo být vystaveno další ztrátě (Novák, Průchová, 2005, s. 102).

Po zařazení do výše uvedené evidence nastává nejdelší období, a to čekání na nabídku konkrétního dítěte, neboť počty žadatelů o osvojení vysoce převyšují počty dětí právně volných a vhodných. Obdobně nastává stejná situace i u pěstounské péče, a to jestliže žadatelé dávají přednost mladším dětem, zdravým, našeho etnika. Při toleranci k dítěti zdravotně či etnicky odlišném se čekací doba velmi zkracuje, žadatelům může být v těchto případech dítě nabídnuto i pár týdnů po zařazení do evidence. V náhradní rodinné péči se traduje názor, že by čekání na dítě mělo trvat minimálně devět měsíců, jako trvá běžné fyziologické těhotenství (Gabriel, Novák, 2008, s. 84–85).

Jestliže příslušný krajský úřad nezprostředkuje žadatelům zvolený druh náhradní rodinné péče do tří let od jejich zařazení do evidence, je kopie spisové dokumentace předána Ministerstvu práce a sociálních věcí za účelem dalšího zprostředkování. To rovněž vede evidenci dětí obtížně umístitelných. Konkrétně se jedná o ty, které se jednotlivými kraji nepodařilo do tří měsíců umístit do náhradní rodinné péče (Rodinné právo, 2010, s. 34).

O výběru žadatelů, kteří se jeví jako vhodní pro péči o dané dítě, rozhoduje poradní sbor, který se za tímto účelem v rámci krajského úřadu schází. Je zastoupen řadou odborníků, je zřizován hejtmanem příslušného kraje. Vytipování vhodných žadatelů pro konkrétní dítě provádí psycholog ve spolupráci se sociálními pracovníky krajských pracovišť. Poradní sbor se usnese o pořadí žadatelů, ti jsou seznámeni se sociální situací dítěte, jeho zdravotním stavem, psychickým stavem a rizicích dalšího vývoje. Poté se rozhodnou po zvážení všech informací, zda dítě v zařízení navštíví. Žadatelé mají třicet dnů po obdržení oznámení na to, aby si na obci s rozšířenou působností (které má v evidenci nezletilé dítě) podali žádost o svěřeni do péče budoucích osvojitelů či pěstounů. Tato zkušební péče musí, jak již bylo uváděno, trvat nejméně tři měsíce. Během této doby je budoucími pěstouny či osvojiteli podáván k soudu návrh a teprve soudním rozhodnutím o svěřeni dítěte do osvojení či pěstounské péče končí celý proces zprostředkování (Gabriel, Novák, 2008, s. 93–96).

Příprava fyzických osob k přijetí dítěte do rodiny

Podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, je příprava k přijetí dítěte do náhradní rodinné péče součástí odborného posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči pro účely zprostředkování osvojení a pěstounské péče. V Liberci je pověřena Krajským úřadem Libereckého kraje k zajišťování přípravy žadatelů k přijetí dítěte do náhradní rodinné péče Poradna pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy, Dvorská 445/10, Liberec 5. Cílem přípravy je poskytnout žadatelům dostatek odborných informací a znalostí o formách náhradní rodinné péče. Dále jsou žadatelům přiblížena specifika náhradní rodinné péče, a to například příležitost porozumět potřebám dítěte, které se ocitlo mimo vlastní rodinu. Žadatelům je umožněn náhled na vlastní předpoklady pro přijetí dítěte. Cenná je i příležitost k setkání, navázání kontaktů s dalšími žadateli i odborníky a setkání s lidmi, kteří mají již osobní zkušenost s náhradní rodinnou péčí (www.rpliberec.cz).

Žadatelům jsou v přípravných kurzech poskytovány potřebné informace, formou přednášek, besed, programovaných skupinových diskusí. Optimální počet pro přípravný kurz je maximálně do 20 účastníků, tedy do 10 párů žadatelů. Minimální rozsah přípravného kurzu je 30 hodin. Odborníky je považován za optimální počet 42 hodin. Témata přípravného kurzu se věnují otázkám psychologickým, výchovným, medicínským, sociálně-právním. Zpravidla se příprava pořádá společně jak pro žadatele o osvojení, tak žadatele o pěstounskou péči (Novotná, Průšová, 2004, s. 148–149).

3 Děti umisťované do náhradní rodinné péče

Mnoho lidí má představu, že se jedná o děti osiřelé, kterým oba rodiče nebo jeden z nich zemřel. Tyto případy se však vyskytují ojediněle. Většinou se setkáváme se sociálně osiřelými dětmi, které mají rodiče, nebo alespoň jednoho z rodičů, o své děti se však nemohou, nechtějí nebo neumějí starat.

Poruchy rodiny ve vztahu k dítěti klasifikuje Dunovský (1989, s. 132), kdy zdůrazňuje hlavní příčiny, proč je o dítě „málo postaráno, nedostatečně postaráno, nepostaráno vůbec“. Příčin rodinných poruch je mnoho, rodina pak neplní jednu

nebo více funkcí najednou. Z hlediska budoucího vývoje dítěte se soustředíme na poruchu funkce socializačně – výchovnou, kdy mohou nastat situace:

Rodiče se nemohou o dítě starat – nastává v případě např. přírodních katastrof, někdy při poruchách společenského systému, při narušeném fungování rodinného systému nebo při poruše osobnosti rodiče. Do této kategorie se řadí i případy handikepovaných rodičů, kteří by se o dítě chtěli starat, ale vzhledem ke svému handikepu nemohou.

Rodiče se o dítě nedovedou postarat – důvod je v rodinném systému nebo v jedinci. Většinou jde o rodiče velmi mladé, kteří nejsou schopni zabezpečit dítěti přiměřený vývoj a uspokojit základní potřeby. Situace může nastat i v případě např. mimomanželské narození dítěte, dítě fyzicky či mentálně postižené.

Rodiče se o dítě nechtějí starat – zpravidla jsou příčiny v nejrůznějších poruchách osobnosti rodičů, kdy rodiče dítě zanedbávají, nestarají se o ně, někdy ho i opouštějí (Dunovský, 1989, s. 132).

V těchto situacích jsou děti přednostně svěřovány do péče širší rodiny nebo do péče osob, které dítě zná. Do náhradní rodiny může být dítě svěřeno například z původní rodiny, z porodnice, z kojeneckého ústavu, dětského domova, ze zařízení vyžadující okamžitou pomoc. Je tedy jasné, že tyto ohrožené děti mají za sebou náročnou životní historii, některé pobývaly v rodině, která dlouhodobě neplnila své funkce, prošly ústavním prostředím, jsou deprivované. Nejen z těchto důvodů je zapotřebí, aby náhradní rodina byla prověřena a prošla potřebnou přípravou.

Nelze opomenout, že náhradní rodinná péče je rizikovou situací, kdy se cizí lidé stávají vychovateli cizího dítěte (Matějček, 1994, s. 30). Dále považujeme za nutné uvést tu skutečnost, že by adopce neměla řešit problémy dospělých, ale dětí, kdy se hledá nejvhodnější rodina pro konkrétní dítě (Novák, Průchová, 2005, s. 102).

Děti umisťované do osvojení

Jedná se o děti, u kterých se předpokládá méně problémový zdravotní a psychomotorický vývoj. Jestliže je vyřešen právní vztah, může být dítě předáno do náhradní rodinné péče v útlém věku (Adopce.com, 2010, s. 4).

Rodiny, které si dítě osvojí, nejsou sledovány vůbec. Když nastanou potíže, pomoc obvykle vyhledávají pozdě, adoptivní původ dítěte se snaží utajit. Do osvojení přijímají adoptivní rodiče většinou dítě malé a s perspektivou normálního somatického a psychického vývoje (Koluchová, 1992, s. 110–111).

Děti umisťované do pěstounské péče

Do pěstounské péče jsou většinou vhodné sociálně osiřelé děti, které mají vlastní rodinu, ale nemohou v ní z různých důvodů žít. Osvojení brání překážky právní. Do pěstounské péče na přechodnou dobu mohou být svěřovány děti, u kterých není dořešena právě otázka, zda by mohly být osvojeny. Tato možnost není dosud v praxi využívána. Myslí se tím například dobu, nežli je vysloven nezájem rodičů, do doby vyslovení souhlasu rodičů s osvojením (Adopce.com, 2010, s. 5).

Do pěstounské péče přijímají pěstouni většinou dítě větší, deprivované, s poruchami, defekty, s perspektivou, která je vždy horší než u adopce. Z těchto důvodů vyplývá vyšší požadavek na jejich osobnost. Velmi vhodní jsou prostí lidé se základním či nižším vzděláním, avšak se vztahem k manuální práci a ve své hierarchii hodnot mají na nejvyšších místech rodinný život a výchovu dětí. Velmi důležitá je i tolerance různých nedostatků dítěte. Pěstounům přináší péče o takovéto dítě pocit radosti a životního naplnění. Dále musí pěstouni počítat s možnými zásahy vlastních rodičů a širší rodiny dítěte (Koluchová, 1992, s. 111).

3.1 Potřeba pozitivní identity

Otázkou identity se zabýval celosvětově uznávaný psycholog Zdeněk Matějček. Jednou ze základních psychických potřeb je potřeba pozitivní identity, která musí být uspokojována, má-li se vyvíjet lidská osobnost zdravě. Základní podmínkou pro přijímání druhých lidí je pozitivní přijetí sama sebe. Náhradní rodiče mají tendenci se stylizovat do postavení vlastních rodičů, těžko se však zbavují napětí, nejistoty, pochybností. Obranu mohou však nalézt jen sami v sobě, a to tak,

že přijmou svou pravou a skutečnou identitu náhradních rodičů. Jestliže se adoptivní rodiče rozhodnou tajit pravdu a rozhodnou se například přestěhovat, spálí za sebou mosty, vystavují se riziku prozrazení, ke kterému většinou dochází v nevhodnou dobu a za nepříznivých okolností. U dítěte, které má již vybudovanou identitu, dochází k otřesu a následně ke ztrátě důvěry a odcizení, dokonce až zhroucení jeho dosavadní rodinné identity (Matějček, 1995, s. 238–240).

Dále platí, že co dítě neví, to si lehce vymyslí, důsledkem bývá to, že představy dítěte bývají často mnohem horší než skutečnost. Z toho plyne, že by se děti o sobě měly dozvídat co nejdříve a co nejvíce (Archerová, 2001, s. 99).

Satirová se ve své knize podrobně zabývá sebehodnocením, komunikací, pravidly a společenskými vazbami. V rodinách, kde si lidé zjevně projevují lásku, chyby slouží k ponaučení, komunikace je otevřená, pravidla pružná, samozřejmá odpovědnost a vládne upřímnost, tam vzkvétá vědomí vlastní ceny a děti v těchto dobrých rodinách mají pocit vlastní spokojenosti, jsou fyzicky zdravé a láskyplné. Naopak u dětí z narušených rodin hrozí riziko projevu destruktivního chování vůči ostatním lidem či sobě samým. Cestou k plnějšímu lidství, zdraví a štěstí, k navázání a udržení vztahu, zodpovědnému chování je vědomí vlastní hodnoty. Dle Satirové tato cesta platí i pro pěstounské rodiny, kdy je důležité, aby pěstouni po dítěti nežádali ignorování či odsouzení biologických rodičů, neboť to je velké riziko, že se u nich objeví nízké sebehodnocení. Neznamená to, že mají říkat dětem, že je s rodiči vše v pořádku, ale důležité je vést děti k tomu, že mají lidé různé vlastnosti. Ve vzájemném vztahu se mohou vyskytnout takové vlastnosti, které se nesnášejí. Právě na emocionální stabilitě a úrovni pěstounů do značné míry závisí, jestli se stane pro dítě psychický pocit špatného rodu handicapem (Satirová, 1994, s 153–163).

Podrobně se rodičovskou identitou společně zabývali Dytrich s Matějčkem, kdy v knize Nevlastní rodiče a nevlastní děti nabízí šest doporučení jak rodičovskou identitu ochránit. První doporučení je nebát se své nevlastní rodičovství přijmout. Druhé je nebát se práce na sobě, třetí je nestydět se hledat poučení. Za čtvrté je konstatování, že dítě není z nás. Nejdůležitější je udělat první krok na dobré cestě a to je, že se budeme snažit dítěti porozumět. Páté doporučení je známé vychovatelské pravidlo – s horším počítejme, lepším se dejme překvapit.

Problematické bývá výchovné působení nevlastních rodičů, kteří mají vyhraněnou představu o tom, jak by se mělo dítě v jejich výchovné péči vyvíjet. Poslední důležité doporučení je, že o biologickém rodiči dítěte jen to dobré. Zkušenosti uvedených autorů říkají, že ti nevlastní rodiče, kteří se proti tomuto doporučení neprohřešili, vrací se jim to v dobrém zpět. Jde-li nevlastním rodičům vskutku o dítě, musí se s existencí vlastního rodiče dítěte vyrovnat (Dytrich, Matějček, 1999, s. 69–71).

Prekop uvádí, že osvojení se často nevydaří právě kvůli původu dítěte, kdy adoptivní rodiče zamlčují nebo očerňují jejich původ. Dítě bez původu neexistuje (Prekop, 2001, s. 34).

Doporučení pro náhradní rodiče

Děti by měly být o všech neblahých událostech v rodině informovány včas. Nic se nemá zbytečně odkládat a zapírat. To platí o úmrtí někoho z rodičů či jiných tragických událostech. Zatajení či odložení pravdy situaci dítěte neulehčí, naopak ji ztíží. Jestliže je dítě v blízkosti těch, kteří jsou stejně naladěni, jsou mu tak v danou chvíli přirozenou oporou, fázi otřesu pak dítě prožívá lépe. V případech odložení sdělení, dítě se dozví pravý stav věci později, kdy již u dospělých došlo k fázi vyrovnání, nikdo nepláče, pro dítě je pak daleko těžší takovou zprávu bez hlubších otřesů přijmout. Poté bychom dítěti měli dopřát dost času, aby mohlo svůj smutek dobře prožít. Dále platí, že bychom dětem měli odpovídat na jejich otázky šetrně, avšak pravdivě. Samozřejmostí by měla být účast dítěte na pohřbu, rovněž tak návštěvy u hrobu, fotografie zemřelého v domácnosti (Matějček, Dytrich, 2002, s. 93–95).

PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část bude věnována problematice dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů, neboť je této formě náhradní rodinné péče veřejností věnována malá pozornost. V bakalářské práci jsou zvoleni respondenti, a to děti svěřené do péče jiných fyzických osob než rodičů, v územním obvodu Magistrátu města Liberec. Předpokládaná velikost výzkumného celku je 92 respondentů.

4 Cíl bakalářské práce

Cílem bakalářské práce je popsat a zmapovat problematiku dětí v náhradní rodinné péči, zejména těch, které byly svěřeny do výchovy jiných fyzických osob než rodičů.

4.1 Stanovení předpokladů bakalářské práce

Praktickou část bude tvořit průzkum na ověření předpokladů, které budeme zjišťovat pomocí analýzy dat získaných ze spisové dokumentace, studiem rejstříků vedených v letech 2003 až 2011 a dotazníkovou metodou.

Předpoklad č. 1: Domníváme se, že nejpočetnější skupinu z celkového počtu dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů tvoří děti drogově závislých matek.

Předpoklad č. 2: Předpokládáme, že nejčastějším důvodem pro svěření dítěte do péče jiných fyzických osob než rodičů je nezáměr o dítě na straně otců.

Předpoklad č. 3: Domníváme se, že počet dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů se zvyšuje.

Předpoklad č. 4: Předpokládáme, že více jak polovina rodičů se po svěření dítěte do péče jiných fyzických osob než rodičů snaží o udržení vazeb a kontaktu s dítětem.

4.2 Použité metody

Vlastní průzkum byl prováděn obsahovou analýzou dokumentů, kdy byla studována spisová dokumentace a rejstříky vedené na Magistrátu města Liberec. Byly zjišťovány, jaké jsou nejčastější důvody, které vedou k umístění dětí do výchovy jiných fyzických osob než rodičů. Dále v kolika případech se tyto děti vracejí zpět ke svým rodičům a kolik jich končí v ústavní výchově. Zabývali jsme se vývojem této formy náhradní rodinné péče v obvodu Magistrátu města Liberec, oddělení sociálně-právní ochrany dětí, od roku 2003 do roku 2011. Důvodem zvolení této doby je to, že 1. 1. 2003 došlo k delimitaci, kdy nejen tato agenda byla z okresních úřadů přenesena na obce 2. stupně, tím se změnila územní působnost. Například pro Frýdlantsko je tato agenda zabezpečována Městským úřadem Frýdlant, naopak Jablonné v Podještědí a jeho okolí přešlo pod Magistrát města Liberec. Vzhledem k tomu, že od 1. 8. 1998 podle zákona č. 91/95 Sb., § 46 odst. 3, má náhradní rodinná péče přednost před ústavní výchovou, byl porovnán její vývoj s počtem dětí umístěných do ústavu, pěstounské péče a poručenství. Dále byl průzkum prováděn dotazníkovou metodou, zjištěná data budou vyhodnocena a výsledky prezentovány pomocí grafického znázornění a samotným zhodnocením v závěrečné části bakalářské práce. Dotazníky byly v prosinci 2011 předány osobám, které mají tyto děti svěřeny do své péče na základě rozhodnutí soudu. Formuláře byly anonymní. Na začátku obsahují úvodní slovo a pokyny k vyplnění, obsahují celkem 26 otázek, které jsou jak uzavřené, tak otevřené. Dotazníků bylo předáno celkem 92, neboť to je skutečný stav dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů v obvodu Magistrátu města Liberec k 31. 12. 2011. Tyto se vrátily v plném počtu, zásluhu na tom mají kolegyně, které byly ochotné a vstřícné. V některých případech dohlédly na jejich vrácení, neboť jak je uvedeno v teoretické části, s těmito rodinami jsme v pravidelném kontaktu. Dotazník je uveden v příloze bakalářské práce.

4.3 Charakteristika zkoumaného vzorku

Analýza zkoumaného vzorku byla provedena na oddělení sociálně-právní ochrany dětí Magistrátu města Liberec. Jednalo se o vzorek dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů v průběhu let 2003 až 2011 na území Magistrátu města Liberec. Z opatrovnických spisů těchto dětí budou zjišťovány důvody, které vedly

ke svěření dětí do výchovy jiných fyzických osob než rodičů. Dále budou zaznamenány počty těchto dětí, které se od roku 2003 do roku 2011 vrátily zpět ke svým rodičům nebo skončily v ústavní výchově. Rovněž bude uveden vývoj této formy náhradní rodinné péče a porovnán s počty dětí svěřených do pěstounské péče či umístěných do ústavní péče.

Námi zkoumaný vzorek obsahuje 92 nezletilých dětí, které jsou svěřené do péče jiných fyzických osob než rodičů. Z tohoto počtu je 47 nezletilých dětí ženského pohlaví a 45 nezletilých dětí mužského pohlaví.

5 Zpracování výsledků a jejich interpretace

Pro průzkum byla použita data získaná ve sledovaném období na území Magistrátu města Liberec. Získaná data byla vyhodnocena a výsledky prezentovány pomocí grafického znázornění a samotným zhodnocením v závěrečné části bakalářské práce. Při zjišťování údajů dotazníkovou metodou jsme spolupracovali s osobami, kterým byly děti svěřeny do péče jiných fyzických osob než rodičů. V průběhu sběru těchto dat tyto osoby spolupracovali, nevyskytlo se žádné odmítnutí či jiné projevy nespolupráce.

5.1 Interpretace obsahové analýzy spisové dokumentace

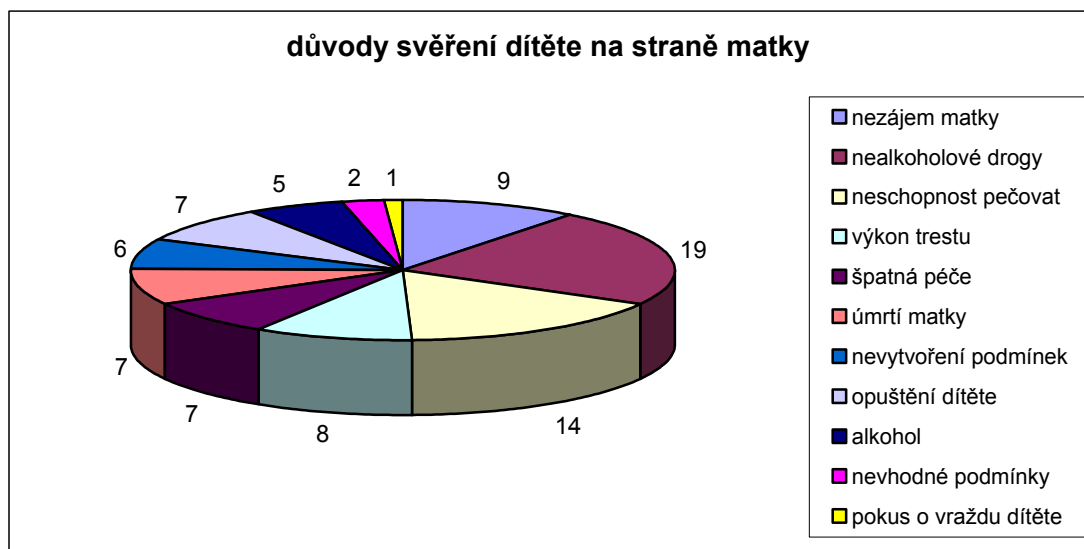
Celkem z 92 opatrovnických spisů nezletilých dětí vedených na oddělení sociálně-právní ochrany dětí Magistrátu města Liberec se obsahovou analýzou zjišťovaly důvody svěření dětí do péče jiných fyzických osob než rodičů za rok 2011, které jsou znázorněny dvěma grafy č. 1, 2.

Tyto důvody se posuzovaly u rodičů zvlášť, neboť jsme předpokládali u matek a otců rozdílné výsledky.

U matek bylo nejčastějším důvodem pro svěření dětí do této formy náhradní rodinné péče zjištěno zneužívání drog (19 matek). Na druhém místě byla neschopnost matek pečovat o dítě (14 matek) a třetím důvodem byl nezájem matek o dítě (9 matek). V grafu č. 1 byly znázorněny důvody na straně matky, které vedly ke svěření dětí do péče jiných fyzických osob než rodičů. Tyto důvody byly zjištěny z rozsudků o svěření dětí do této formy náhradní rodinné péče. Z našich poznatků z praxe vyplývá, že důvody se mnohdy překrývají nebo je jich více. V případech, kdy je dítě

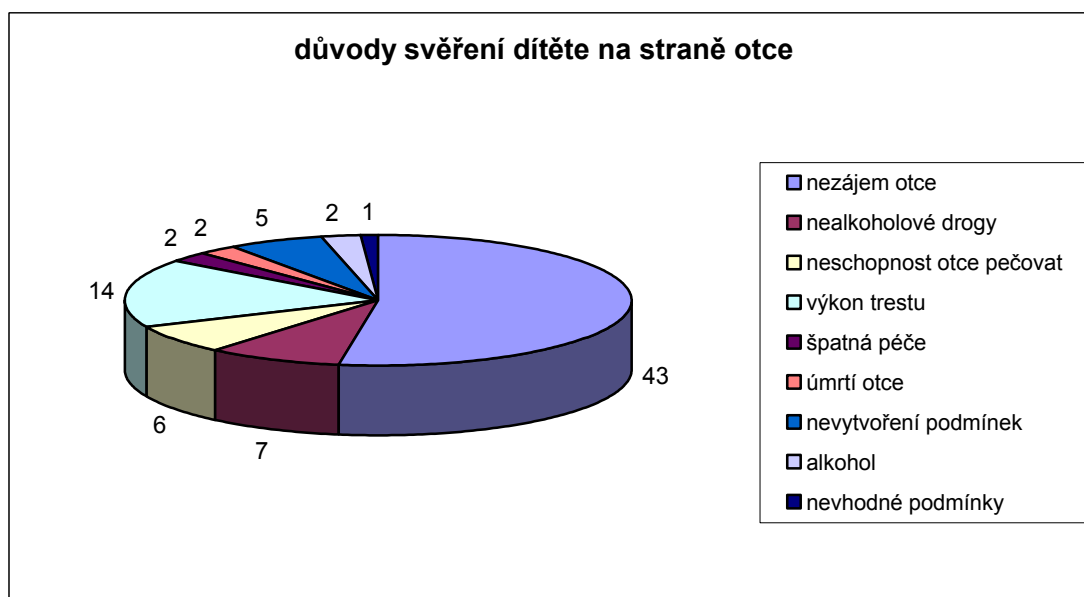
svěřeno do výchovy a výživy matky, která však přestane být schopna o dítě pečovat, přebírá zodpovědnost a péči otec. Tato forma náhradní rodinné péče přichází v úvahu, až když selžou oba rodiče.

Graf č. 1 Důvody svěření dítěte do péče jiných fyzických osob než rodičů na straně matky

Z grafu č. 2 je patrné, že naopak u otců byl ve stejné věci zaznamenán na prvním místě nezájem otce o dítě ve 43 případech, dále výkon trestu (u 14 otců), drogy byly až na třetím místě (u 7 otců).

Graf č. 2 Důvody svěření dítěte do péče jiných fyzických osob než rodičů na straně otce

5.2 Interpretace studovaných rejstříků

V tabulce č. 1 jsou zaznamenány počty dětí, které se z této formy náhradní rodinné péče od roku 2003 do roku 2011 vrátily zpět ke svým rodičům nebo skončily v ústavní výchově. Tyto údaje byly zjišťovány z devíti rejstříků vedených na Magistrátu města Liberec. Z těchto bylo zjištěno, že od roku 2003 do roku 2011 se ke svým rodičům vrátilo celkem sedm dětí. Nad jedním dítětem, které bylo svěřeno do péče jiných fyzických osob než rodičů, byla nařízena ústavní výchova.

Tabulka č. 1 Počty dětí vrácených do péče rodičů a umístěných do ústavní péče

rok	počet dětí vrácených do péče rodičů	počet dětí umístěných do ústavní péče
2003	1	0
2004	2	1
2005	1	0
2006	0	0
2007	2	0
2008	0	0
2009	1	0
2010	0	0
2011	0	0

Studiem rejstříků vedených na Magistrátu města Liberec, oddělení sociálně-právní ochrany dětí, byl zjišťován vývoj zkoumané formy náhradní rodinné péče v jeho obvodu, od roku 2003 do roku 2011, který byl zaznamenán v tabulce číslo 2. Tento byl dále porovnán s počtem dětí umístěných ve stejném období do ústavu, do pěstounské péče a poručenství. Z těchto rejstříků vyplývá, že počet těchto dětí se od roku 2003 postupně zvyšoval až do roku 2008, kdy byl zjištěn nejvyšší počet, a to 119 dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů. V loňském roce

se tento počet snížil na 92 dětí, kdy však bylo ověřeno, že u 8 dětí se tato péče změnila na pěstounskou péči a ve 4 případech byl dětem ustanoven poručník, neboť rodiče byli zbaveni rodičovských práv k dítěti. V tabulce byl rovněž zaznamenán počet dětí umístěných do této formy náhradní rodinné péče v jednotlivých letech, kdy nejvíce dětí (30 dětí) bylo takto umístěno v roce 2008. Pro srovnání byl v tabulce uveden počet dětí s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou. Bylo zjištěno, že od roku 2006, kdy jich bylo 116, počet těchto dětí klesá. V roce 2011 bylo v ústavní výchově nebo ochranné výchově již pouze 84 dětí. Dále byly uvedeny počty dětí s nařízenou ústavní výchovou nebo ochrannou výchovou umístěných za každý rok, kdy nejméně bylo těchto dětí umístěno v roce 2003 (15 dětí). V dalších letech byly výsledky vyrovnané. Počet dětí svěřených do pěstounské péče byl vyrovnaný. Nejméně dětí se nacházelo v pěstounské péči v roce 2006 a 2008, a to 49 dětí. Nejvyšší počet těchto dětí (59 dětí) byl zaznamenán v roce 2011. Tento výsledek byl však ovlivněn tím, jak je již výše uvedeno, že u osmi dětí byla péče jiných fyzických osob než rodičů změněna na pěstounskou péči. Vážné bylo zjištění, že počet podaných žádostí o pěstounskou péči velmi klesá, nejvíce (13 dětí) bylo podáno v roce 2005. Za minulý rok nebyla podána žádná žádost o pěstounskou péči. Děti, kterým byl ustanoven poručník, přibývá. Nejnižší počet (7 dětí) byl zjištěn v roce 2004, nejvyšší (20 dětí) v roce 2011.

Tabulka č. 2 Počty dětí svěřených do náhradní rodinné péče a do ústavní výchovy

sledovaný rok	počet dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů	ve sledovaném roce bylo umístěno do péče jiných fyzických osob než rodičů	počet dětí s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou	počet dětí s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou ve sledovaném roce	počet dětí svěřených do pěstounské péče	počet podaných žádostí o pěstounskou péči za sledovaný rok	poručenství-počet dětí
2003	102	17	114	15	56	12	8
2004	104	19	105	27	56	11	7
2005	109	24	115	28	56	13	15
2006	106	15	116	33	49	5	17
2007	113	27	98	26	57	7	17
2008	119	30	93	27	49	7	16
2009	114	18	90	28	57	7	15
2010	110	24	85	26	54	4	16
2011	92	11	84	30	59	0	20

5.3 Vyhodnocení dotazníku

Průzkumem provedeným dotazníkovou metodou byly zjištěny výsledky, které jsou shrnuty a vyhodnoceny v této části práce. Dotazníky byly v prosinci 2011 předány osobám, které mají tyto děti svěřeny do své péče na základě rozhodnutí soudu. Formuláře byly anonymní. Na začátku obsahují úvodní slovo a pokyny k vyplnění, obsahují celkem 26 otázek, které jsou jak uzavřené, tak otevřené. Dotazníků bylo předáno celkem 92, neboť to je skutečný stav dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů v obvodu Magistrátu města Liberec k 31. 12. 2011. Tyto se vrátily v plném počtu.

Otázka č. 1.

Kolik bylo dětí, které jste převzali do péče jiných fyzických osob než rodičů?

Zjištění:

Graf č. 3 znázorňuje, že zjišťované formy náhradní rodinné péče bylo nejvíce využito u dětí ve věku od 0 do 3 let (46 dětí). Následovalo věkové období od 7 – 12 let (22 dětí). Ve věku od 4 do 6 let bylo převzato 16 dětí. Sedm dětí bylo svěřeno do této formy náhradní rodinné péče ve věku od 13 do 15 let. Poslední skupinu tvoří věkové období od 15 do 18 let (1 dítě).

Z tohoto zjištění vyplývá, že po narození dítěte se rodiče nacházejí v těžké životní situaci, kdy mnohdy nemají dostatek finančních prostředků, nejsou schopni vytvořit si vhodné podmínky pro výchovu dítěte a selhávají v tomto období nejčastěji.

Graf č. 3 Věk dítěte svěřeného do péče jiných fyzických osob než rodičů při převzetí

Otázka č. 2.

Kolik let je dítěti nyní?

Zjištění:

Ze zkoumaných údajů zanesených v tabulce č. 3 vyplynulo, že v péči jiné fyzické osoby než rodičů je nejvíce dětí ve věku jednoho roku, a to 12 ze vzorku 92 respondentů. Další početnou skupinu tvoří devět dětí, kterým je nyní jedenáct let. Shodně devíti dětem je nyní třináct let.

Tabulka č. 3 Věk dítěte svěřeného do péče jiných fyzických osob než rodičů

věk dítěte	počet dětí v tomto věku
1	12
2	5
3	1
4	6
5	5
6	3
7	5
8	3
9	7
10	4
11	9
12	6
13	9
14	2
15	6
16	2
17	7

Otázka č. 3.

Uveďte počet dětí, které vám byly svěřeny do péče jiných fyzických osob než rodičů?

Zjištění:

Nejčastěji bylo do péče jiných fyzických osob než rodičů svěřeno pouze jedno dítě, a to celkem v 57 případech. Do 14 rodin byly svěřeny dvě děti. Najednou tři děti, dále čtyři děti byly svěřeny do této péče shodně v jednom případě, což znázorňuje graf č. 4.

Graf č. 4 Počet dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů

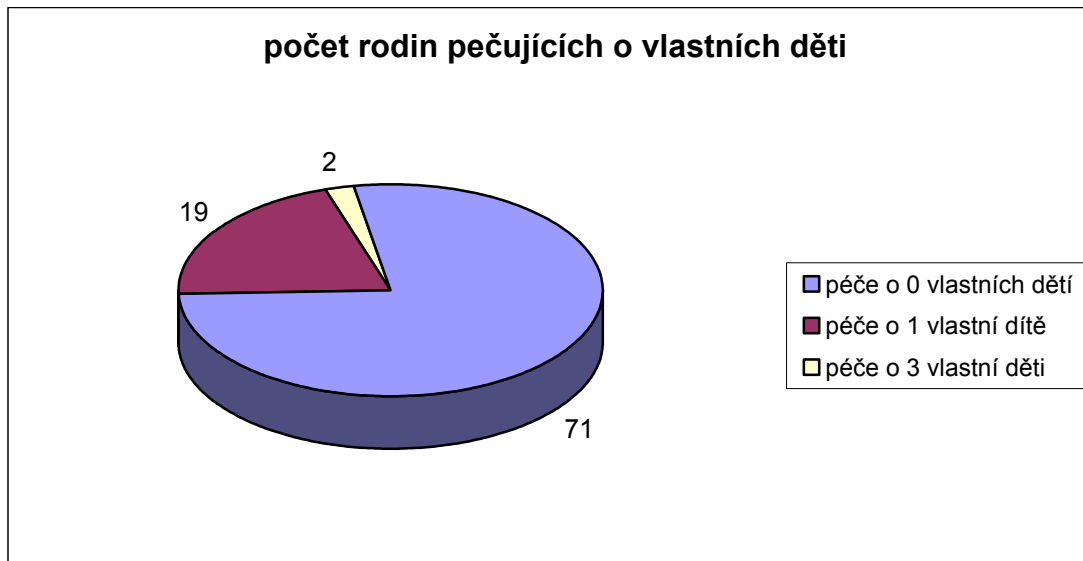
Otázka č. 4

Uveďte, o kolik vlastních dětí pečujete?

Zjištění:

Graf č. 5 znázorňuje, že nejpočetnější skupinu tvoří rodiny, které nepečují o vlastní nezletilé děti, jedná se o 71 rodin. Devatenáct rodin pečuje kromě dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů o jedno vlastní nezletilé dítě. Ve dvou případech se rodina stará ještě o tři vlastní nezletilé děti.

Graf č. 5 Počet rodin, které kromě dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů, pečují o vlastní děti

Otázka č. 5.

Jaké je pohlaví dítěte svěřeného do vaší péče?

Zjištění:

Ze zpracovaného vzorku 92 respondentů bylo 47 ženského pohlaví, 45 mužského pohlaví.

Graf č. 6 Pohlaví dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů

Otázka č. 6.

Dítě, které vám je svěřeno do péče jiných fyzických osob než rodičů, je zdravotně postižené?

Zjištění:

Otázkou bylo zjištěno, že z celkového počtu je pouze pět dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů zdravotně postižených.

Graf č. 7 Zdravotní stav dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů

Otázka č. 7.

Zakroužkujte pravdivé odpovědi – jsem v pracovním poměru – jsem osoba samostatně výdělečně činná – jsem v evidenci úřadu práce – pobírám důchod – pobírám příspěvek na péči z důvodu o zdravotně postižené dítě – pobírám rodičovský příspěvek

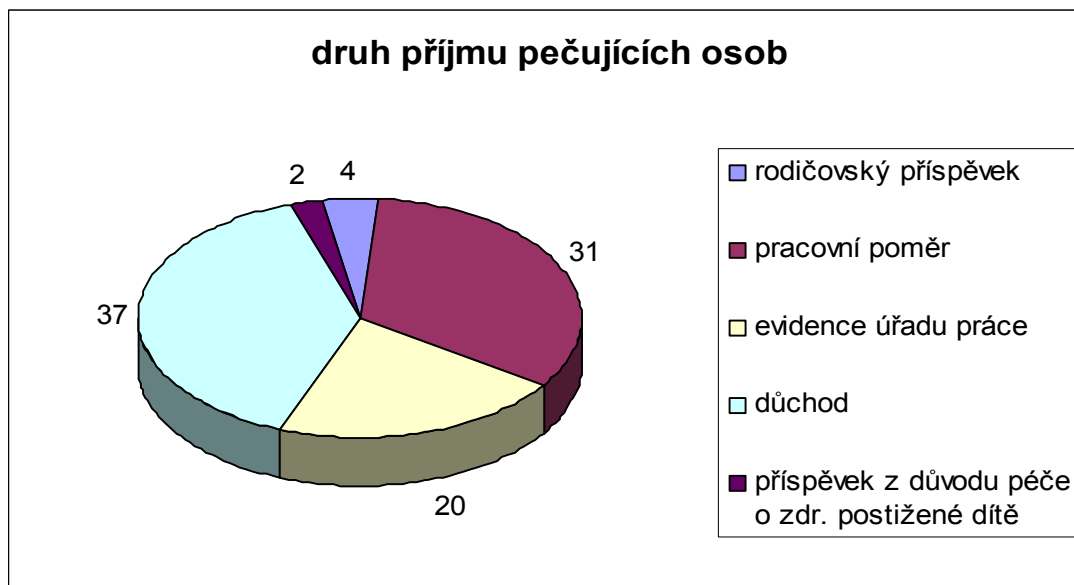
Zjištění:

Otázkou byl zjišťován druh příjmu pečujících osob a údaje byly zaneseny do grafu č. 8. Nejčastěji pobírají důchod v 37 případech. Na druhém místě je pak 31 osob, které jsou v pracovním poměru. V evidenci úřadu práce je 20 pečujících osob. Rodičovský příspěvek z důvodu péče o dítě pobírají čtyři osoby. Ve dvou případech byly zakroužkovány dvě odpovědi, kdy osoby shodně pobírají důchod a zároveň příspěvek z důvodu péče o zdravotně postižené dítě.

Z tohoto zjištění vyplývá, že nejčastějším příjmem těchto pečujících osob je důchod, který je mnohdy jediným příjmem těchto pečujících osob, neboť rodiče si svoji vyživovací povinnost většinou neplní nebo jim nebyla stanovena. Ve velké míře se setkáváme se stanovením velmi nízkého výživného. V důsledku finančních

problémů nejsou pak prarodiče schopni například vnoučeti zaplatit kroužky, tábory, školy v přírodě a podobně.

Graf č. 8 Druh příjmu osob, kterým bylo svěřeno dítě do péče jiných fyzických osob než rodičů

Otázka č. 8.

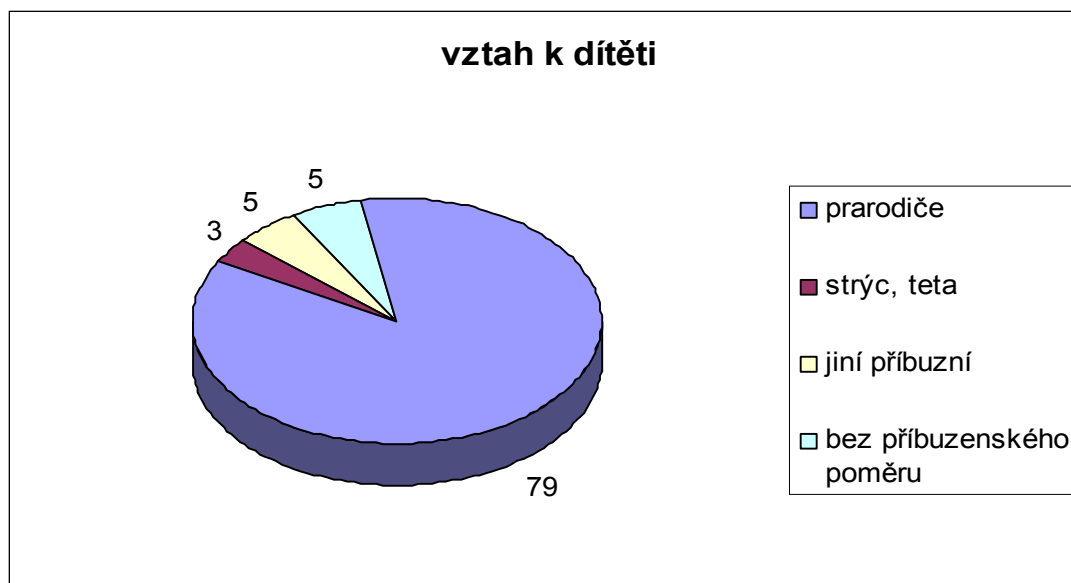
Jaký je váš vztah k dítěti?

Zjištění:

Z celkového počtu respondentů bylo zjištěno, že v 79 případech je tato forma náhradní rodinné péče zajišťována prarodiči. V pěti případech se jednalo o péči jiných příbuzných, a to prarodičů či sourozenců. Péče, která je zabezpečována nepříbuznými osobami, se vyskytla rovněž v pěti případech. Jednalo se jednou o trenéra, jednou o bývalého přítele matky a o tři děti pečuje strýc s tetou.

Tato forma náhradní rodinné péče je převážně zajišťována prarodiči, kteří jsou již většinou ve starobním důchodu a v důsledku péče o vnouče se dostávají do finančních problémů. Údaje byly zpracovány v grafu č. 9.

Graf č. 9 Vztah pečující osoby k dítěti, které je svěřeno do péče jiných fyzických osob než rodičů

Otázka č. 9.

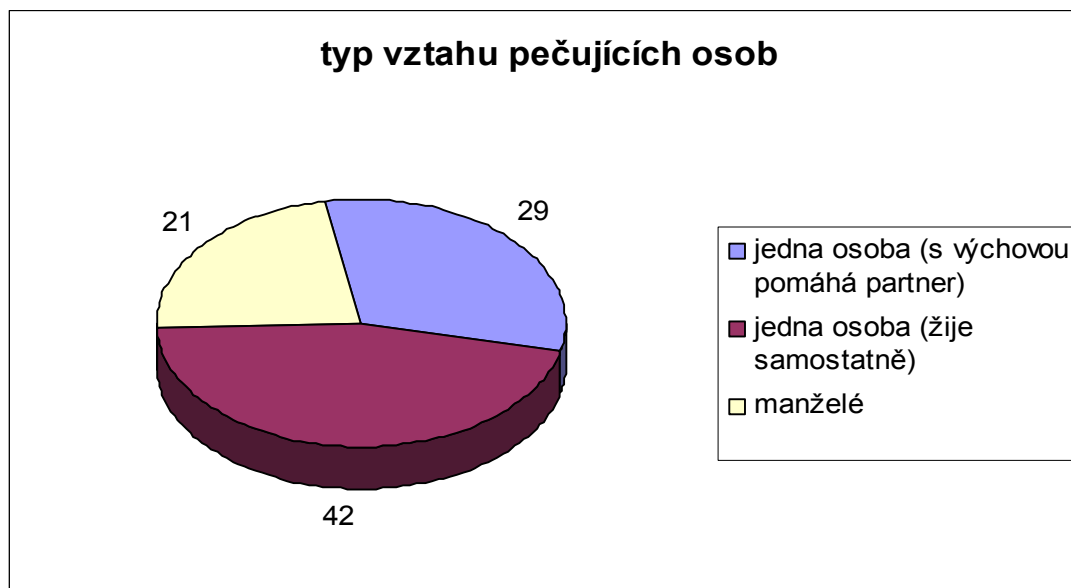
Je dítě svěřeno do péče jedné osoby – s výchovou pomáhá partner – jedné osoby, která žije sama či manželům?

Zjištění:

Graf č. 10 znázorňuje, že výchova dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů je nejčastěji zabezpečována jednou osobou, která žije sama (42 osob). Ve 29 případech se jedná o jednu osobu, které s výchovou pomáhá její partner. Manželům je do této formy náhradní rodinné péče svěřeno 21 dětí.

Z tohoto zjištění se opět potvrzuje, že finanční situace těchto dětí je problematická, neboť ve většině případů o tyto děti pečuje jedna osoba, která musí ze svých příjmů zabezpečit chod domácnosti i náklady spojené s péčí o nezletilé dítě.

Graf č. 10 Zajištění výchova dítěte, které je svěřené do péče jiných fyzických osob než rodičů

Otázka č. 10.

Jaký je váš věk?

Zjištění:

Péče o zkoumané děti je nejvíce zabezpečována osobami, které jsou ve věku od 55 do 64 let (40 osob). Na druhém místě je věková skupina od 41 let do 55 let (36 osob). V šesti případech se jedná o péči osob ve věku od 26 let do 40 let, ve věku od 65 let do 70 let je to pět případů. U věkové skupiny od 71 let a více se tato výchova vykytuje třikrát. Poslední místo zaujímá věková skupina od 18 let do 25 let (1 osoba).

Graf č. 11 Věk osob, kterým bylo dítě svěřeno do péče jiných fyzických osob než rodičů

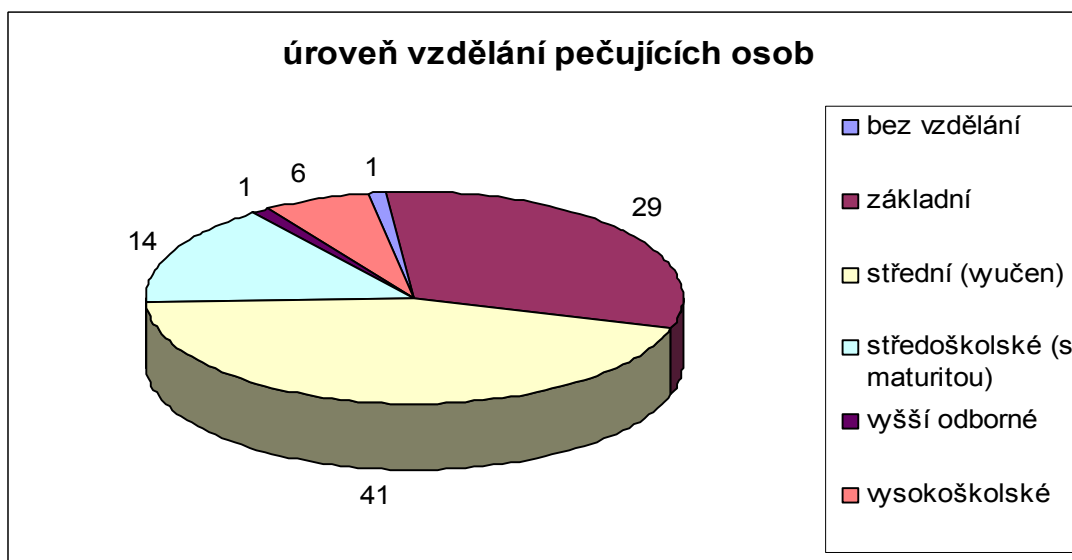
Otázka č. 11.

Jaké máte vzdělání?

Zjištění:

Osoby, kterým bylo dítě svěřeno do péče jiných fyzických osob než rodičů, jsou nejčastěji vyučeny (41 osob). Ve 29 případech mají základní vzdělání. Středoškolského vzdělání dosáhlo 14 těchto osob. Vysokoškolské vzdělání má šest osob, vyšší odborné jedna osoba, bez vzdělání je také jedna osoba. Výše uvedené znázorňuje graf č. 12.

Graf č. 12 Vzdělání osob, kterým bylo dítě svěřeno do péče jiných fyzických osob než rodičů

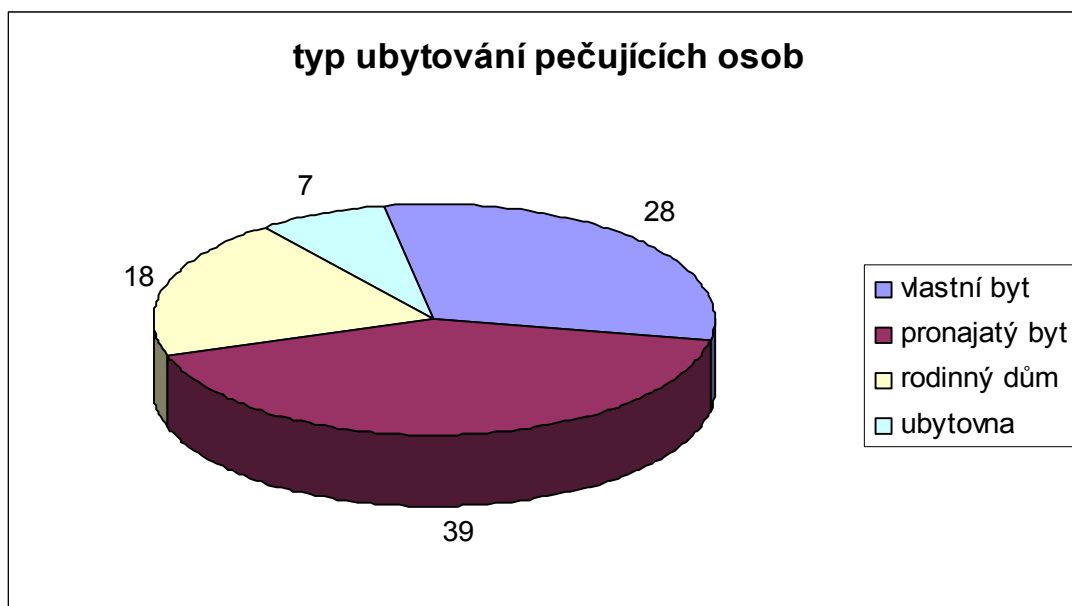

Otázka č. 12.*Kde bydlíte?***Zjištění:**

Největší skupinu tvoří lidé, kteří bydlí v pronajatém bytě (39 osob). Na druhém místě jsou rodiny ve vlastním bytě (28 osob), na třetím místě žijící v rodinném domě (18 osob). Poslední místo patří lidem na ubytovnách (7 osob). Tyto údaje jsou uvedeny v grafu č. 13.

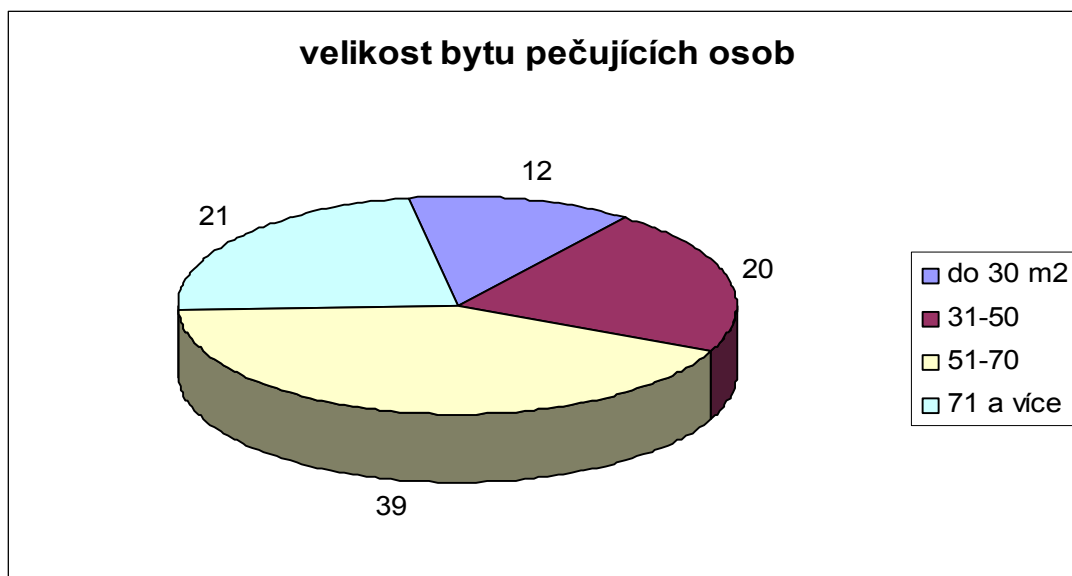
Tímto zjištěním se opět potvrdila nelehká finanční situace těchto pečujících osob, kdy jejich domovem jsou ubytovny, které nejsou vhodné pro dlouhodobý pobyt dítěte. Vzhledem k politice našeho státu očekáváme, že se počet takto žijících osob bude zvyšovat.

Graf č. 13 Typ ubytování osob, kterým bylo dítě svěřeno do péče jiných fyzických osob než rodičů

Otázka č. 13.*Jaká je velikost bytu?***Zjištění:**

Nejvíce rodin bydlí v bytě o velikosti 51 – 70 m² (39 rodin). Druhé místo zaujímají rodiny s bytem o velikosti 71 m² a více (21 rodin). Velikost bytu 31 – 50 m² je na třetím místě (20 rodin). Dvanáct rodin obývá byt o velikosti do 30 m².

Graf č. 14 Velikost bytu osob, kterým bylo svěřeno dítě do péče jiných fyzických osob než rodičů

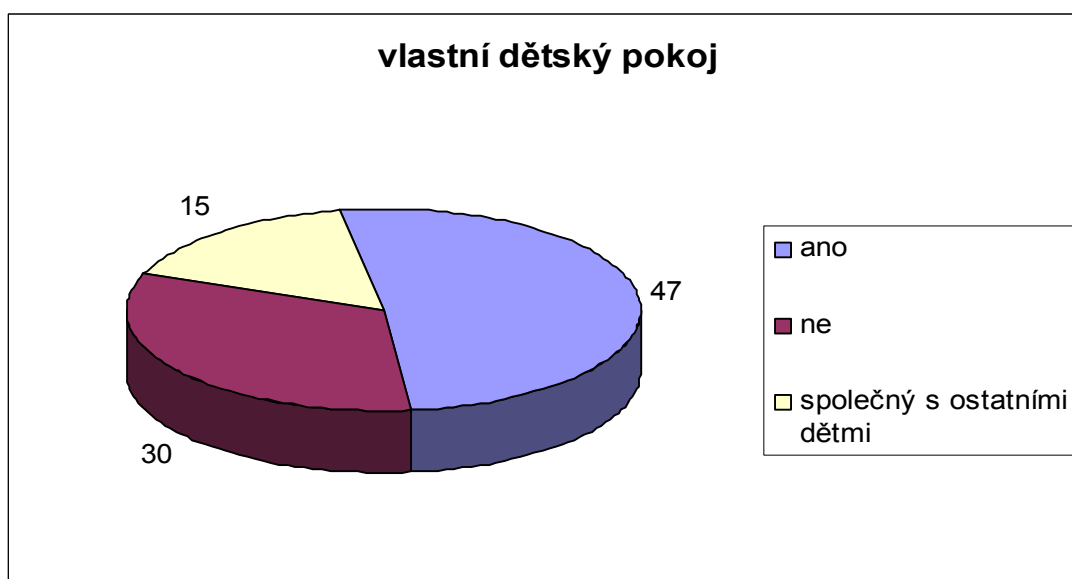
Otázka č. 14.

Má dítě vlastní pokojíček?

Zjištění:

Graf. č. 15 znázorňuje, že děti svěřené do péče jiných fyzických osob než rodičů, mají ve 47 případech vlastní pokojíček. Ve třiceti případech vlastní pokojíček nemají. Patnáct dětí, které jsou svěřeny do této formy náhradní rodinné péče, má společný pokojíček s ostatními dětmi.

Graf č. 15 Podmínky dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů

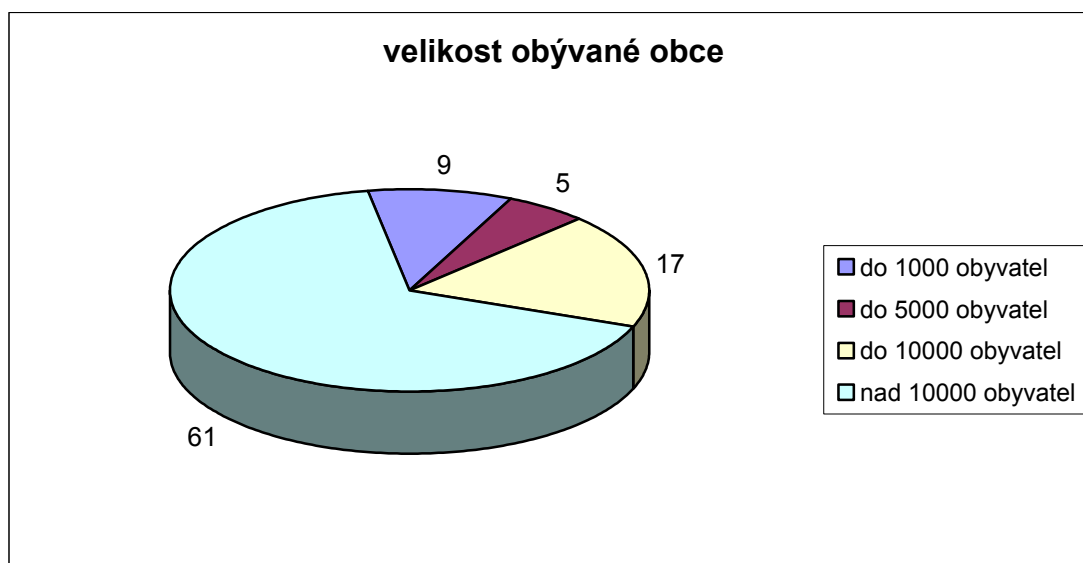
Otázka č. 15.

Žijete v obci – do 1 000 obyvatel – do 5 000 obyvatel – do 10 000 obyvatel – více?

Zjištění:

Nejvíce lidí žije v obci nad 10 000 obyvatel (61 osob). Na druhém místě jsou osoby, které bydlí v obci od 5 000 do 10 000 obyvatel (17 osob). Devět rodin žije v obci od 1 000 do 5 000 obyvatel. Poslední místo zauímají osoby, které bydlí v obci do 1 000 obyvatel, a to v pěti případech, což znázorňuje graf č. 16.

Graf č. 16 Velikost obce, kde žijí osoby, kterým bylo svěřeno dítě do péče jiných fyzických osob než rodičů

Otázka č. 16.

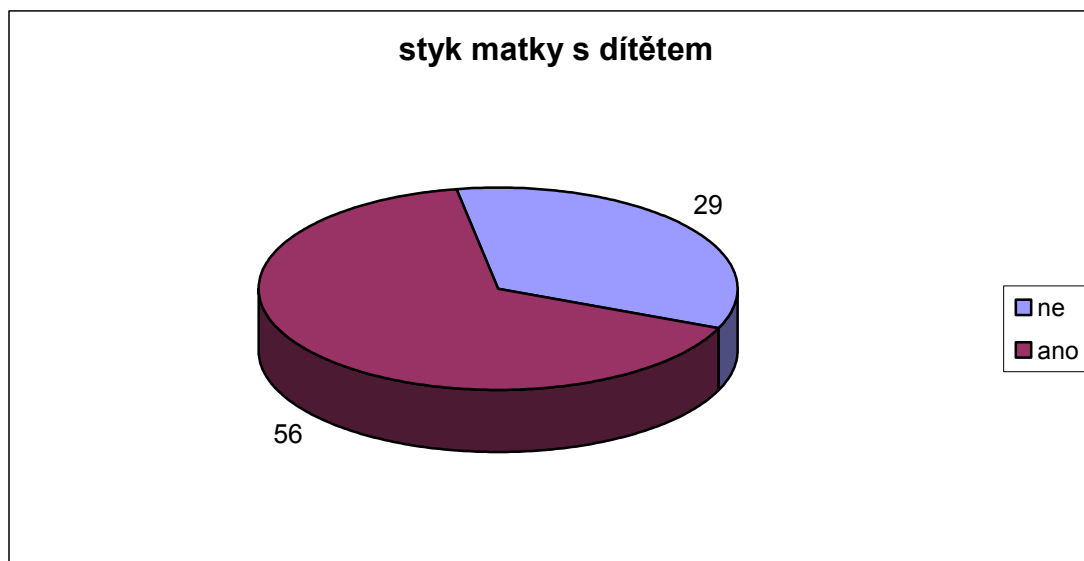
Kontakuje se matka se svým dítětem?

Zjištění:

Z celkového počtu dětí svěřených do této formy náhradní rodinné péče bylo zjištěno, že v 29 případech se matka s dítětem nestýká vůbec. V 56 případech se matka se svým dítětem stýká. V sedmi případech matka dítěte zemřela. Z toho 48 matek se svým dítětem stýká osobně, šest pouze písemně, dvě jsou v telefonickém kontaktu. Výše uvedené údaje jsou zaznamenány v grafu č. 17.

Z praxe vyplývá, že ve většině případů je podporován styk rodičů se svými dětmi. Ojedinělé jsou případy, kdy je tento styk omezen či dokonce zakázán.

Graf č. 17 Styk matky s dítětem, které bylo svěřeno do péče jiných fyzických osob než rodičů

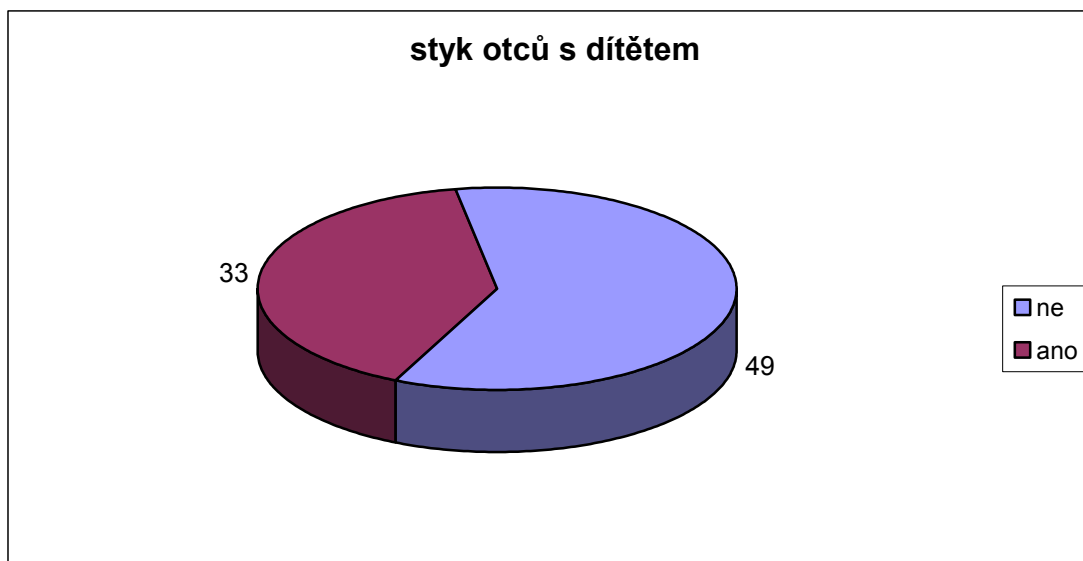
Otázka č. 17.

Kontakuje se otec se svým dítětem?

Zjištění:

Ze sledovaného počtu dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů bylo zjištěno, že ve 49 případech se otec se svým dítětem nestýká vůbec. Z 33 případů, kdy jsou s nimi v kontaktu, se 28 otců stýká s dítětem osobně, tři telefonicky, dva jsou s dítětem v písemném spojení. Osm dětí nemá otce v rodném listě uvedeného. Dva otcové zemřeli.

Graf č. 18 Styk otců s dítětem, které bylo svěřeno do péče jiných fyzických osob než rodičů

Otázka č. 18.

Plní matka svoji vyživovací povinnost k dítěti?

Zjištění:

Graf č. 19 znázorňuje, že ze skupiny 85 si svoji vyživovací povinnost k dítěti neplní 35 matek. Svoji vyživovací povinnost k dítěti plní 21 matek. Sedmnácti matkám výživné nebylo stanoveno. Částečně svoji vyživovací povinnost k dítěti plní dvanáct matek. Sedm matek zemřelo.

Při výkonu naší profese se setkáváme s případy, kdy prarodiče zatajují neplacení výživného ze strany rodičů. Naší povinností je v případech, kdy si rodiče neplní svoji vyživovací povinnost vést pečující osoby k tomu, aby věc řešili podáním trestního oznámení na Policii České republiky a podáním návrhu na exekuci. Tam, kde zjistíme, že není tímto způsobem neplacení výživného řešeno, přechází povinnost na oddělení sociálně-právní ochrany, za nezletilé dítě podat trestní oznámení na Policii České republiky.

Graf č. 19 Vyživovací povinnost matky k dítěti, které bylo svěřeno do péče jiných fyzických osob než rodičů

Otázka č. 19.

Plní otec svoji vyživovací povinnost k dítěti?

Zjištění:

V grafu č. 20 je uvedeno, že ze skupiny 82 si svoji vyživovací povinnost k dítěti plní pouze 32 otců. Svoji vyživovací povinnost k dítěti neplní 24 otců. Šestnácti otcům výživné nebylo stanoveno. Částečně svoji vyživovací povinnost k dítěti plní deset otců. Osm dětí nemá otce v rodném listě uvedeného. Dva otcové zemřeli.

V praxi se často setkáváme s rodiči, kteří neplní vyživovací povinnost ke svému dítěti. Mnohdy se stává, že výživné není plněno i několik let, bez toho, aby byli potrestáni, či z nich bylo výživné vymoženo. Děti, které jsou svěřené do výchovy jiných fyzických osob než rodičů, často strádají, neboť se nemohou věnovat zálibám a svým koníčkům, které bývají finančně náročné. Osoby pečující o tyto děti jsou mnohdy schopny zajistit pouze jejich základní potřeby.

Graf č. 20 Vyživovací povinnost otce k dítěti, které bylo svěřeno do péče jiných fyzických osob než rodičů

Otázka č. 20.

Máte s dítětem zdravotní problémy?

Zjištění:

Touto otázkou bylo zjištěno, že převažují děti, které nemají zdravotní problémy (80 dětí). Zdravotní problémy má 12 dětí. Osoby, které mají tyto děti svěřeny do své péče, uvedly následující zdravotní problémy: autismus, alergie (u 6 dětí), astma, ADHD, emoční labilita, deprese, hluboká popálenina dolní končetiny. Uvedená zjištění znázorňuje graf č. 21.

Graf č. 21 Zdravotní problémy dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů

Otázka č. 21.

Máte s dítětem výukové problémy ve škole?

Zjištění:

Pečující osoby uvedly, že výukové problémy s dětmi, které jsou svěřeny do jejich péče, mají v 21 případech. Z celkového počtu výukové problémy nemá 71 dětí.

Graf č. 22 Výukové problémy dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů

Otázka č. 22.

Máte s dítětem výchovné problémy?

Zjištění:

Graf č. 3 znázorňuje, že výchovné problémy s dítětem připustilo pouze 14 pečujících osob. V 78 případech nemají tyto osoby výchovné problémy s dětmi.

Dotazníkem byly potvrzeny skutečnosti uváděné v teoretické části, kdy Matějček uvádí, že nebezpečí v péči prarodičů je v průměru lásky a shovívavosti. Babičky a dědečkové bývají méně ochotni vyhledávat pro svěřené děti odbornou pomoc, jsou méně připraveni přijmout poučení a zkušenosti druhých. Přispívá k tomu i jejich v průměru vyšší věk. Často problémy i zatajují či si je nepřiznávají.

Graf č. 23 Výchovné problémy dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů

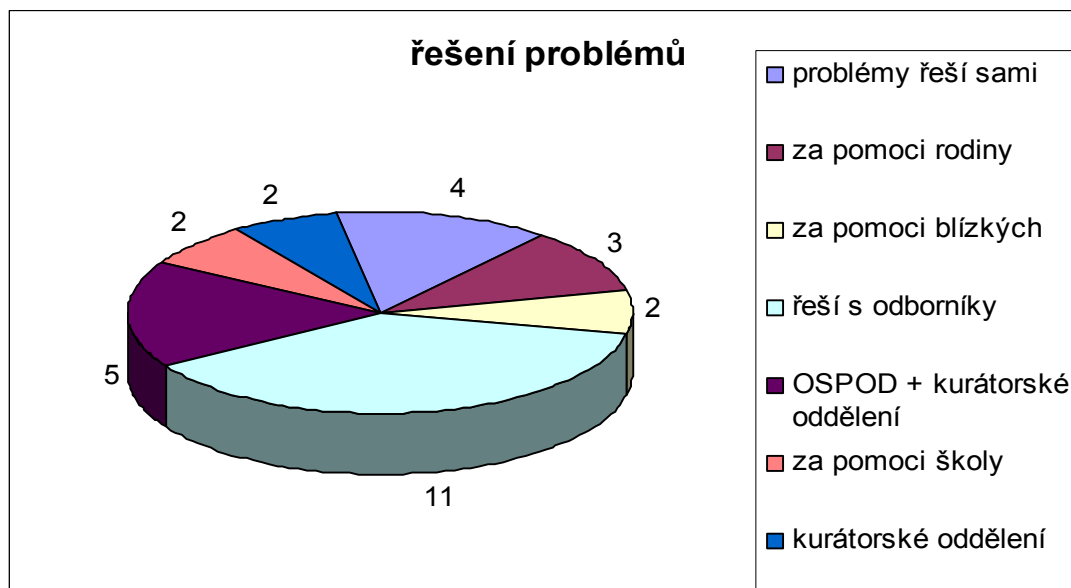
Otázka č. 23.

Jestliže je vaše odpověď na předcházející otázky kladná, uveďte, jak řešíte problémy?

Zjištění:

Jedenáct pečujících osob uvedlo, že se při řešení problémů obrací na odborníky. Pět osob výchovné problémy řeší současně s pomocí oddělení sociálně-právní ochrany dětí a kurátorského oddělení, čtyři rodiny řeší výchovné problémy samy, tři za pomoci rodiny, dvě s blízkými, dvě s kurátorským oddělením Magistrátu města Liberec. Tyto údaje jsou zaneseny v grafu č. 24.

Graf č. 24 Řešení problémů dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů

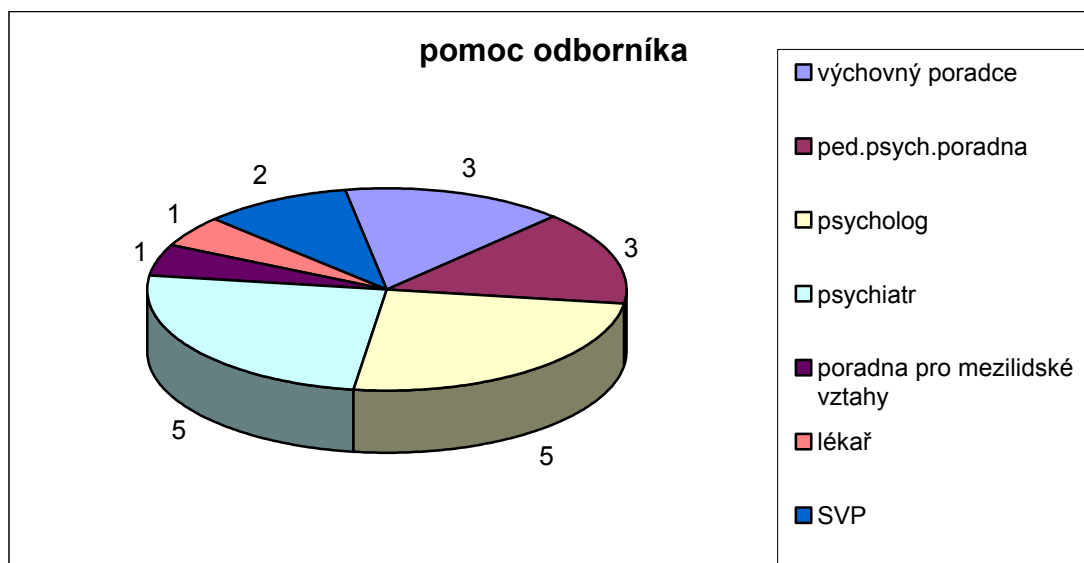
Otázka č. 24.

V případě, že problémy s dítětem řešíte za pomoci odborníka, uveďte konkrétně.

Zjištění:

Grafem č. 25 je znázorněno, že shodně po pěti osobách vyhledávají pečující osoby k řešení problémů psychologa a psychiatra. Na druhém místě jsou osoby, které řeší problémy za pomoci výchovného poradce čtyři osoby, na pedagogicko-psychologickou poradnu se obrací tři osoby, dvě osoby hledají pomoc ve středisku výchovné péče, v jednom případě řeší problémy s lékařem.

Graf č. 25 Řešení problémů dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů prostřednictvím odborníka

Otázka č. 25.

Žijí rodiče nezletilých dětí s vámi v domácnosti?

Zjištění:

Nejpočetnější skupinu tvoří rodiče, kteří nežijí v domácnosti s osobami, které pečují o jejich nezletilé dítě (70). Ve 14 případech rodiče žijí v domácnosti s osobami, které vychovávají jejich dítě. Poslední skupinu tvoří rodiče, kteří v domácnosti pobývají občas (8). Tyto údaje jsou zaznamenány v grafu č. 26.

Graf č. 26 Počet rodičů žijících s pečující osobou

Otázka č. 26.

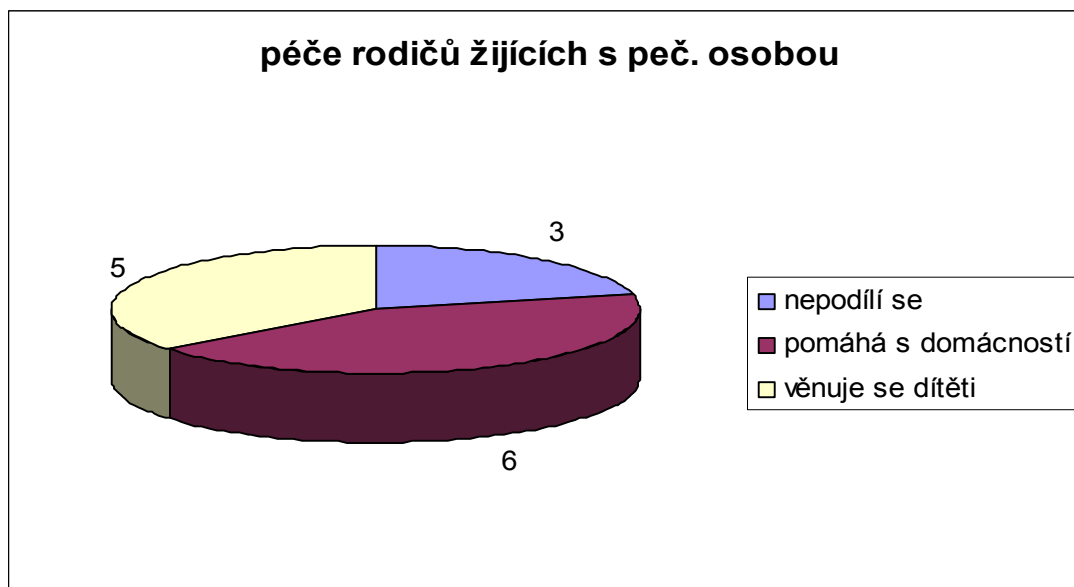
V případě, že vaše odpověď na předchozí otázku je kladná, uveďte, jak se podílejí rodiče na péči a výchově.

Zjištění:

Otázkou bylo zjištěno, že šest rodičů žijících v domácnosti s pečující osobou pomáhá v domácnosti, pět se věnuje dítěti. Ve třech případech bylo zjištěno, že se rodiče na péči o dítě nepodílejí vůbec.

Při výkonu profese se setkáváme s případy, kdy prarodiče zatajují pobyt rodičů těchto dětí ve své domácnosti. Mnohdy se za ně stydí, ale zároveň je nedokáží z domácnosti vyhodit a stále doufají, že změni svůj dosavadní způsob života. Dochází k tomu, že ze svého malého příjmu živí nejen jejich děti, ale i je samé.

Graf č. 27 Péče rodičů o dítě, které bylo svěřeno do péče jiných fyzických osob než rodičů

6 Vyhodnocení předpokladů

Bakalářská práce si kladla za cíl popsat a zmapovat problematiku dětí v náhradní rodinné péči, zejména těch, které byly svěřeny do výchovy jiných fyzických osob než rodičů. Za pomoci stanovených předpokladů a použitých metod byly zjišťovány okolnosti výchovy jiných fyzických osob než rodičů.

Předpoklad č. 1: Domníváme se, že nejpočetnější skupinu z celkového počtu dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů tvoří děti drogově závislých matek.

Analýzou spisové dokumentace dětí vedených na oddělení sociálně-právní ochrany dětí Magistrátu města Liberec v roce 2011 byl zkoumán vzorek 92 dětí, svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů. Bylo zjištěno, že nejčastějším důvodem pro změnu výchovy byla u matek drogová závislost (graf č. 1, strana 32).

První předpoklad se potvrdil.

Předpoklad č. 2: Předpokládáme, že nejčastějším důvodem pro svěření dítěte do péče jiných fyzických osob než rodičů je nezáměr o dítě na straně otců.

Analýzou spisové dokumentace dětí vedených na oddělení sociálně-právní ochrany dětí Magistrátu města Liberec v roce 2011 byl zkoumán vzorek 92 dětí, svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů. Bylo zjištěno, že nejčastějším důvodem pro změnu výchovy byl u otců nezáměr o dítě (graf č. 2, strana 32).

Druhý předpoklad se potvrdil.

Předpoklad č. 3: Domníváme se, že počet dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů se zvyšuje.

Zanesením údajů do tabulky č. 2, strana 35 byl zaznamenáván vývoj této formy náhradní rodinné péče na území Magistrátu města Liberec od roku 2003 do roku 2011. Z 9 rejstříků vedených oddělením sociálně-právní ochrany dětí Magistrátu

města Liberec vyplývá, že počet těchto dětí se od roku 2003 postupně zvyšoval až do roku 2008, kdy byl zjištěn nejvyšší počet, a to 119 dětí svěřených do péče jiných fyzických osob než rodičů. V loňském roce se tento počet snížil na 92 dětí, kdy však bylo ověřeno, že u 8 dětí se tato péče změnila na pěstounskou péči a ve čtyřech případech byl dětem ustanoven poručník, neboť byli rodiče zbaveni rodičovských práv k dítěti. Musím podotknout, že v předchozích letech byly většinou návrhy na pěstounskou péči v těchto případech zamítány.

Třetí předpoklad se nám nepotvrdil. Pozitivní zjištění je, že počet dětí svěřených do této formy náhradní rodinné péče je vyšší než počet dětí umístěných do ústavní péče.

Předpoklad č. 4: Předpokládáme, že více jak polovina rodičů se po svěřením dítěte do péče jiných fyzických osob než rodičů snaží o udržení vazeb a kontaktu s dítětem.

Průzkumem provedeným dotazníkovou metodou bylo zjištěno, že z 85 matek nemá 29 matek žádný zájem o kontakt se svým dítětem, které bylo svěřeno do péče jiných fyzických osob než rodičů. Osobně se s dítětem stýká 48 matek. Šest matek je pouze v písemném kontaktu, dvě v telefonickém spojení (graf č. 17, strana 48).

Dále bylo rovněž dotazníkovou metodou zjištěno, že z 82 otců nemá 49 otců žádný zájem o kontakt se svým dítětem, které bylo svěřeno do péče jiných fyzických osob než rodičů. Osobně se s dítětem stýká 28 otců. Dva otcové jsou pouze v písemném kontaktu, tři v telefonickém spojení (graf č. 18, strana 49).

Čtvrtý předpoklad se nám potvrdil, neboť více jak polovina rodičů se po svěřením dítěte do péče jiných fyzických osob než rodičů snaží o udržení vazeb a kontaktu s dítětem. Z průzkumu dále vyplynulo, že osobní kontakt s dětmi udržují ve větší míře matky oproti otcům.

ZÁVĚR

Konstatujeme, že stanoveného cíle a účelu bylo dosaženo. Cílem bylo popsat a zmapovat problematiku dětí v náhradní rodinné péči, zejména těch, které byly svěřeny do výchovy jiných fyzických osob než rodičů. V teoretické části jsme se zabývali jednotlivými formami náhradní rodinné péče. Praktickou část tvořil průzkum na ověření stanovených předpokladů. Výsledky průzkumu na území Magistrátu města Liberec ukazují, že u matek byla jako nejčastější důvod svěřeni dítěte do péče jiných fyzických osob než rodičů zjištěna závislost na drogách. U otců se jednalo o nezáměr o výchovu dítěte. Počet dětí, které se nacházejí v této formě náhradní rodinné péče, převyšuje jak počet dětí nacházejících se v pěstounské péči, tak i v ústavní výchově. Dalším poznatkem bylo zjištěno, že zájem o pěstounskou péči velmi klesá. V loňském roce nebyla na oddělení sociálně-právní ochrany dětí Magistrátu města Liberec podána žádná nová žádost o pěstounskou péči. Vzhledem k chystaným úpravám v oblasti zákona o rodině a zákona o sociálně-právní ochraně dětí, kdy by měly zcela zaniknout dětské domovy a péči o tyto děti by nadále zajišťovali profesionální pěstouni, nám není jasné, jak bude tato změna realizována přímo v praxi. Důraz je kladen na vytvoření sítě profesionálních pěstounů, kterých je však nedostatek. Na Magistrátu města Liberec nebyla do dnešního dne podána žádná žádost o pěstounskou péči na přechodnou dobu. Zde musíme upozornit na poznatky uvedené v teoretické části práce, kdy je zřejmé, že proces zařazení do evidence osob vhodných stát se pěstouny na přechodnou dobu, je velmi časově náročný. Z našeho pohledu je navrhovaná změna nepřipravena, neboť pro ni nejsou zajištěny podmínky.

Dotazníkovou metodou bylo zaznamenáno, že do péče jiných fyzických osob než rodičů jsou děti umisťovány nejčastěji ve věku od narození do tří let. Z tohoto zjištění vyplývá, že po narození dítěte se rodiče nacházejí v těžké životní situaci, kdy mnohdy nemají dostatek finančních prostředků, nejsou schopni vytvořit si vhodné podmínky pro výchovu dítěte a selhávají v tomto období nejčastěji.

Tato forma náhradní rodinné péče je převážně zajišťována prarodiči, kteří jsou již většinou ve starobním důchodu a v důsledku péče o vnouče se dostávají do finančních problémů, neboť jak bylo zjištěno dotazníkovou metodou, rodiče si svoji vyživovací povinnost většinou neplní nebo jim nebyla stanovena. Ve velké

míře se setkáváme se stanovením velmi nízkého výživného. V důsledku finančních problémů nejsou pak prarodiče schopni například vnoučeti zaplatit kroužky, tábory, školy v přírodě a podobně. Oproti pěstounské péči není tato forma náhradní rodinné péče státem odměňována žádnou finanční částkou.

Dotazníkem byly též potvrzeny skutečnosti uváděné v teoretické části, kdy Matějček uvádí, že nebezpečí v péči prarodičů je v přemíře lásky a shovívavosti. Babičky a dědečkové bývají méně ochotni vyhledávat pro svěřené děti odbornou pomoc, jsou méně připraveni přijmout poučení a zkušenosti druhých. Přispívá k tomu i jejich v průměru vyšší věk. Často problémy i zatajují či si je nepřiznávají. Celkově lze však říci, že je tato péče úspěšná, neboť od roku 2003 byl na oddělení sociálně-právní ochrany dětí Magistrátu města Liberec zaznamenán pouze jeden případ, který si vyžádal umístění dítěte do ústavní výchovy.

NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ

Z výsledků zkoumání vyplynulo, že nejohroženější skupinou dětí svěřovaných do péče jiných fyzických osob než rodičů jsou děti ve věku do tří let. Domníváme se, že tato skutečnost je odrazem celkové společenské situace a vývoje partnerských vztahů. Tyto se často rozpadají a rodiče pečující o děti se tak dostávají do složité finanční situace. V období rodičovské dovolené jsou následky o to komplikovanější, neboť rodič si mnohdy nemůže zvýšit svůj příjem s ohledem na nutnou, celodenní péči o dítě. Zůstane sám jak na výchovu dítěte tak i jeho finanční zajištění. To má za následek selhání rodiče a nutnost řešení situace dítěte a například jeho svěření do péče třetí osoby. K řešení uvedeného problému by přispěla větší podpora úplných rodin, motivace partnerů k udržení dlouhodobých svazků, výchova k rodičovství, k rodinnému životu.

Pokud již dojde k nutnosti svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby, než rodiče bývá často problémem opět finanční situace. V praxi se často setkáváme s rodiči, kteří neplní vyživovací povinnost ke svému dítěti svěřenému do péče jiných fyzických osob než rodičů. Mnohdy se stává, že výživné není plněno i několik let, bez toho, aby byli potrestáni, či z nich bylo výživné vymoženo. Děti, které jsou svěřené do výchovy jiných fyzických osob, než rodičů často strádají, neboť se nemohou

věnovat zálibám a svým koníčkům, které bývají finančně náročné. Osoby pečující o tyto děti jsou mnohdy schopny zajistit pouze jejich základní potřeby.

Jedním ze způsobů, jak dítěti zajistit přiměřenou životní úroveň a zároveň zaručit právo na výživné, by mohlo být to, že by v těchto případech bylo výživné vypláceno státem, který by následně poskytnuté výživné vymáhal na rodičích.

Další možnost je, aby stát těmto dětem vyplácel, stejně jako u pěstounské péče, příspěvek na úhradu potřeb dítěte.

Osoby, kterým bylo svěřeno dítě do péče jiných fyzických osob než rodičů, mají možnost podat si k soudu návrh na svěření dítěte do pěstounské péče a je pouze na rozhodnutí soudu, zda návrhu vyhoví či nikoli. Zde se v praxi často při rozhodování setkáváme s rozdíly v názorech soudců. Z tohoto důvodu bychom navrhovali vypracování metodiky, která by byla nápomocná při jejich rozhodování.

Často diskutovaným řešením tohoto institutu náhradní rodinné péče je i jeho zrušení a svěřování dětí pouze do pěstounské péče. Jednalo by se o spravedlivější přístup k potřebným, ale vzhledem k vysokému počtu případů (tabulka č. 1) o ekonomicky velmi náročný. Pokud přihlídneme k § 88 zákona o rodině, který upravuje vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými, máme za to, že nejlepším možným řešením, které by respektovalo zmíněné ustanovení zákona a zároveň pomohlo řešit ekonomickou situaci dotčených rodin, by bylo pouze vyplácení příspěvku na úhradu potřeb dítěte.

Zájem dítěte je, aby mohlo vyrůstat v rodině, proto by stát měl poskytnout zázemí nejen ve formě sociálních dávek. Po celkovém zhodnocení je třeba konstatovat, že přestože se dle našeho názoru jedná o nejvhodnější formu náhradní rodinné péče, je tato péče nedocenená a ze strany státu není odměňována žádnou finanční částkou. To potvrzují i zkušenosti z praxe, kdy pro pěstouny a jejich rodiny je pořádáno mnoho akcí, na rozdíl od zkoumané formy náhradní rodinné péče. Na území okresu Liberec pouze Magistrát města Liberec umožňoval jednou ročně setkání těchto lidí, jako výraz poděkování za jejich činnost. Zároveň tak poskytl prostory pro navázání kontaktu a výměnu zkušeností lidí s podobným životním osudem. Podařilo se zorganizovat šest ročníků těchto setkání. S ohledem na finanční situaci města, však nadále nebude možné v této činnosti pokračovat.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- ARCHEROVÁ, Caroline. *Dítě v náhradní rodině*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4.
- BUBLEOVÁ, Věduna a spol. *Adopce.com – Průvodce náhradní rodinnou péčí*. 4. vyd. Praha: Spolu dětem o.p.s.
- DYTRYCH, Zdeněk, MATĚJČEK, Zdeněk. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999. ISBN 80-7169-897-0.
- DUNOVSKÝ, Jiří, EGGERS, Hans. *Sociální pediatrie*. 1. vyd. Praha: Avicenum. 1989.
- GABRIEL, Zbyněk, NOVÁK, Tomáš. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, a.s. 2008. ISBN 978-80-247-1788-3.
- HOLUB, Milan, NOVÁ, Hana. *Zákon o rodině*. 5. aktualizované a doplněné vyd. Praha: Linde, 2002, ISBN 80-7201-362-9.
- KOLUCHOVÁ, Jarmila. *Psychický vývoj dětí v pěstounské péči*. 1. vyd. Praha: MPSV, 1992. ISBN 80-85529-01-7.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. 3. vyd. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-7178-853-8.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Škola rodičů*. 1. vyd. Praha: Maxdorf, 2000. ISBN 80-85912-29-5.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Výbor z díla*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005, ISBN 80-246-056-6.
- MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002, ISBN 80-247-0332-7.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-549-0.
- MOTEJL, Otakar. *Rodina a dítě*. 1. vyd. Praha: Aspi, 2007.
- NOVÁK, Tomáš, PRŮCHOVÁ, Bohumila. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. 1. vyd, 2005. ISBN 978-80-247-1449-3.

NOVOTNÁ, Věra, PRŮŠOVÁ, Lenka. *K vybraným otázkám osvojování dětí*. 1. vyd. Praha: Linde s. r. o., 2004. ISBN 80-86131-56-4.

Poradna pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy, Dvorská 445/10, Liberec. *Příprava žadatelů*. [online].www. rpliberec.cz [cit. 24. 5.2011]. Dostupné z: <<http://www.rpliberec.cz>>

PREKOP, Jiřina. *Jak být dobrým rodičem*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2001. ISBN 80-247-9063-7.

Rodinné právo, Sociálně-právní ochrana dětí. Ostrava-Hrabůvka,. 2010. ISBN 978-80-7208-797-6.

SATIROVÁ, Virginia. *Kniha o rodině*. 1. vyd. Nakladatelství Práh, 1994. ISBN 80-901325-0-2.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. rozšířené a přepracované. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

PŘÍLOHA

Dotazník

Dobrý den, jmenuji se Václava Jansová. Studuji na Technické univerzitě v Liberci, na Fakultě přírodovědně-humanitní a pedagogické a píši bakalářskou práci na téma „*Náhradní rodinná péče*“. Vyplněním tohoto dotazníku přispějete ke zjištění podstatných dat týkajících se péče jiných fyzických osob než rodičů. Dotazník je zcela anonymní. Vámi zvolené odpovědi prosím zakroužkujte a doplňte. Pokud je Vám do této formy náhradní rodinné péče svěřeno více dětí, prosím o vyplnění odpovídajícího počtu dotazníků. Za jejich řádné vyplnění předem děkuji.

1. Kolik bylo dětí, které jste převzali do péče jiných fyzických osob než rodičů?

- a) 0 – 3
- b) 4 – 6
- c) 7 – 12
- d) 13 – 15
- e) 15 – 18

2. Kolik let je dítěti nyní?

.....

3. Uveďte počet dětí, které vám byly svěřeny do péče jiných fyzických osob než rodičů

- a) 1
- b) 2
- c) 3
- d) více, uveďte počet

4. Uveďte, o kolik vlastních nezletilých dětí pečujete?

- a) 1
- b) 2
- c) 3
- d) více, uveďte počet
- e) žádné

5. Jaké je pohlaví dětí svěřených do vaší péče?

- a) ženské
- b) mužské

6. Dítě, které vám je svěřeno do péče jiných fyzických osob než rodičů, je zdravotně postižené?

- a) ano, uveďte druh postižení

.....

- b) ne

7. Zakroužkujte pravdivé odpovědi (možno více odpovědí).

- a) jsem v pracovním poměru
- b) jsem osoba samostatně výdělečně činná
- c) jsem v evidenci úřadu práce
- d) pobírám důchod
- e) pobírám příspěvek na péči z důvodu o zdravotně postižené dítě
- f) pobírám rodičovský příspěvek z důvodu péče o dítě, které mám svěřené do péče jiné fyzické osoby než rodičů

8. Jaký je váš vztah k dítěti?

- a) prarodič
- b) strýc, teta
- c) jiní příbuzní

.....

- d) nepříbuzní, doplňte konkrétně

.....

9. Je dítě svěřeno do péče

- a) jedné osoby, s výchovou pomáhá partner
- b) jedné osoby, žije sám/a
- c) manželům

10. Jaký je váš věk?

- a) 18 – 25
- b) 26 – 40
- c) 41 – 55
- d) 55 – 64
- e) 65 – 70
- f) 71 a více

11. Jaké máte vzdělání?

- a) bez vzdělání
- b) základní
- c) vyučen/a
- d) středoškolské
- e) vyšší odborné
- f) vysokoškolské

12. Kde bydlíte?

- a) ve vlastním bytě
- b) v pronajatém bytě
- c) v rodinném domě
- d) jiné, uveďte konkrétně

.....
.....

13. Jaká je velikost bytu ?

- a) do 30 m²
- b) 31 – 50 m²
- c) 51 – 70 m²
- d) 71 m² a více

14. Má dítě vlastní pokojíček?

- a) ano
- b) ne
- c) společný s ostatními dětmi

15. Žijete v obci.

- a) do 1 000 obyvatel
- b) do 5000 obyvatel
- c) do 10 000 obyvatel
- d) více

16. Kontaktuje se matka se svým dítětem?

- a) ne
- b) ano, zakroužkujte jakou formou nebo doplňte - osobně, telefonicky, písemně, emailem, jinak:

.....
.....

17. Kontaktuje se otec se svým dítětem?

- a) ne
- b) ano, zakroužkujte jakou formou nebo doplňte - osobně, telefonicky, písemně, emailem, jinak:

.....
.....

18. Plní matka svoji vyživovací povinnost k dítěti?

- a) plní
- b) plní částečně
- c) neplní
- d) nebyla stanovena

19. Plní si otec svoji vyživovací povinnost k dítěti?

- a) plní
- b) plní částečně
- c) neplní
- d) nebyla stanovena

20. Máte s dítětem zdravotní problémy?

- a) ano, uveďte jaké

.....
.....

- b) ne

21. Máte s dítětem výukové problémy ve škole?

a) ano, uveďte jaké

.....
.....

b) ne

22. Máte s dítětem výchovné problémy?

a) ano, uveďte jaké

.....
.....

b) ne

23. Jestliže je vaše odpověď na předcházející dvě otázky kladná, uveďte, jak řešíte problémy? (možno více odpovědí)

- a) problémy řešíme sami
- b) problémy řešíme za pomoci rodiny
- c) problémy řešíme za pomoci blízkých lidí
- d) vyhledáme odborníka
- e) vyhledáme oddělení sociálně-právní ochrany dětí
- f) vyhledáme kurátorské oddělení
- g) jinak, uveďte konkrétně

.....

.

24. V případě, že problémy s dítětem řešíte za pomoci odborníka, uveďte konkrétně.

- a) výchovný poradce základní školy
- b) pedagogicko-psychologická poradna
- c) psycholog
- d) psychiatr
- e) poradna pro mezilidské vztahy
- f) lékař
- g) jiní, uveďte konkrétně

.....

25. Žijí rodiče nezl. dětí s vámi v domácnosti?

- a) ano
- b) ne
- c) občas

26. V případě, že vaše odpověď na předchozí otázku je kladná, uveďte, jak se podílejí rodiče na péči a výchově.

.....